

Şərqsünəslıq fakültəsi, Ərəb filologiyası kafedrası, ıbrı şöbəsi, a/b ,1-ci kurs, 1-ci və 2-ci semestrin dərsləri

müəllim: Hüseynbalayeva Təranə Həsənağa q.

İbrı dılı haqqında ümumi məlumat

“İbrı dılı” fənni, onun məqsəd və vəzifələri haqqında məlumat.

BDU-nun Şərqsünəslıq fakültəsində 1993-cü ildən bəri ıbrı şöbəsi fəaliyyət göstərir. Hal-hazırda isə 4 qrup təhsil alır. İbrı şöbəsində ıbrı dılı və ədəbiyyatı ilə yanaşı, ixtisasla əlaqədar digər fənnlər də tədris olunur.

İbrı dılı iki min ildən çox bir müddətdə ölü dil hesab olunmuşdur. 19-cu əsrdən etibarən dil dirçəldilməyə başlamış, bu dildə publisistik, elmi, ədəbi əsərlər yazılmışdır. Bu müddətə qədər isə dil yalnız dini poeziya və duaların yazılmasına xidmət göstərmişdir.

İbrı dilinin aşağıdakı tarixi inkişaf mərhələləri olmuşdur:

Bibliya ıbrı dılı

Bibliyadan sonrakı dövr

Talmud və Mışna dövrü

Masorçuların fəaliyyəti dövrü

İlkin paytanlar və piyyutlar dövrü

Ota əsr yəhudi filoloqlarının fəaliyyəti və ilk filoloji əsərlərin yazıldığı dövr

Xasid ədəbiyyatı dövrü

Kabbala və mistik cərəyanın inkişafı dövrü

Dilin dirçəldilməsi dövrü.

İbrı əlifbası haqqında ümumi məlumat

Sait və samitlər haqqında məlumat, onların tələffüz xüsusiyyətləri və transkripsiyaları.

İbrı əlifbasının əsas xüsusiyyətləri ondan ibarətdir ki, samitlər bir-biri ilə birləşmir, çap və əlyazma forması bir-birindən fərqlənir. Belə ki, çap yazısı üçün kvadrat yazıdan, əlyazma forması üçün isə yarımkursiv yazıdan istifadə olunur. 22 samitdən ibarət olan əlifbanın samitləri bəzi xüsusiyyətlərinə görə aşağıdakı qruplara ayrılır:

1. Boğaz samitləri qrupu. Bura fonetik və fərqli qrammatik xüsusiyyətlərinə görə א ,ה ,ח ,ע (alef, he, xet, ayin) samitləri daxildir. Bir sıra müştərək xüsusiyyətlərinə görə bəzən reyş samiti də boğaz samitləri qrupunda təsnif edilir.

2. Həm sait, həm də sait kimi işlədilən yud və vav samitləri.
3. Beqad kefat samit qrupu. Bu qrup şərti olaraq ora daxil olan altı samitin adı əsasında belə adlandırılmışdır (Bet-b, qimel-q, dalet-d, kaf-k, pe-p, tav-t). Beqad kefat qrupuna daxil olan samitlər sözün və hecanın əvvəlində, həmçinin qısa saitdən sonra nöqtəli, sözün və hecanın sonunda, o cümlədən də uzun saitdən sonra nöqtəsiz işlədilir. Bu samitlərdən yalnız üçü nöqtəli və ya nöqtəsiz işlədilməsindən asılı olaraq fərqli səsə malikdir. Belə ki, *bet* nöqtə ilə *b*, nöqtəsiz *v*, *kaf* nöqtə ilə *k*, nöqtəsiz *x*, *pe* nöqtə ilə *p*, nöqtəsiz isə *f* kimi tələffüz edilir.
4. İbri əlifbasının 5 samiti ikili yazılış qaydasına malikdir. Bu samitlər sözün əvvəli və ortasında bir cür, sözün sonunda isə fərqli yazılır. Bu samitlər aşağıdakılardır: kaf: כ,ך mem: מ,ם nun: נ,ן pe: פ,ף sade: שׁ,שׂ
5. Şin və sin samitləri əlifba sırasında bir samit kimi göstərilə də iki səsi ifadə edir. Samitin nöqtəsi sağda qoyularkən [s], solda qoyularkən isə [ʃ] kimi tələffüz edilir.
6. Əlavə samitlər. Qədim zamanlardan bu vaxtadək ibri dilinin əlifba tərkibi demək olar ki, dəyişməyib. Buna baxmayaraq, ibri dilinə alınma sözlərin tərkibində daxil olan yeni samit səslərin ifadəsi üçün qereş işarəsi ilə ifadə olunmuş ' א (c), ' ב (j), ' ג (ç) əlavə samitlər ibri orfoqrafiyasında tətbiq edilməyə başlanmışdır. Bununla yanaşı, ibri mənşəli sözlər [p] səsi ilə bitmədiyinə görə sözün sonunda gələn [p] səsini ifadə etmək üçün pe samitinin sonda gələn variantı deyil, sözün əvvəlində yazılan forması işlədilir.
7. İbri dilində iki eyni səsə malik 6 samit vardır. Bu samitlər qədim ibri dilindən fərqli olaraq müasir ibri tələffüzündə hər hansı bir fonetik fərqə malik deyildir. Aşağıdakı cədvəldə həmin samitlər göstərilmişdir. Müasir ibri dilində alınma sözləri ifadə etmək üçün əsasən sağ tərəfdə verilən samitlərdən istifadə edilir.

ע	א
ב	ו
כ	ח
ת	ט
ז	ק
שׁ	ס

İbri əlifbasına daxil olan hərflərdən rəqəmlər kimi də istifadə olunur. Bu metoddan əsasən hərflər vasitəsilə tarixlərin qeydə alınmasında, qədim yəhudi mətnlərinin bölgüsündə, ibri şərinə bu və ya digər tarixlərin göstərilməsində geniş istifadə olunur.

Hər bir hərf özünəməxsus bir rəqəmi ifadə edir. Bəzi qrammatiklərin fikrinə görə artıq e.ə. II əsrdən etibarən ibri əlifbasını təşkil edən hərflər rəqəmləri də ifadə etmək üçün işlədilmişdir. Dörd yüzədək olan rəqəmlərdə hər iki dilin hərfləri eyniyyət təşkil edir. Məsələn, alefdən yud hərfinədək olan hissə 1-dən 10-a kimi olan rəqəmləri əvəz edir. Alef bir, yud isə 10 rəqəmini ifadə edir. Kaf hərfindən etibarən onluqlar başlayır. Kaf hərfi 20-ni, beləliklə sade hərfi 90-nı bildirir. Sonra kof hərfindən etibarən yüzliklər başlayır. kof 100, reyş 200, beləliklə tav hərfi 400 rəqəmini əvəz edir.

İbri əlifbası

Sıra №	Samitin adı	Çap yazısı	Sofit samitin çap yazısı	Əlyazısı	Sofit samitin əlyazısı forması	Ifadə etdiyi səs	Rəqəm ifadəsi
1.	Alef	א				-	1
2.	Bet	ב				b	2
		ב				v	
3.	Qimel	ג				q	3
4.	Dalet	ד				d	4
5.	He	ה				h	5
6.	Vav	ו				V O u	6
7.	Zayn	ז				z	7
8.	Xet	ח				x	8
9.	Tet	ט				t	9
10.	Yud	י				Y i	10
11.	Kaf	כ				k	20
		כ	ך				
12.	Lamed	ל				L	30
13.	Mem	מ	ם			m	40
14.	Nun	נ	ן			n	50
15.	Samex	ס				s	60
16.	Ayn	ע				-	70
17.	Pe	פ				p	80
		פ	ף			f	
18.	Tsade	צ	ץ			ts	90
19.	Kof	ק				k	100
20.	Reyş	ר				r	200
21.	Şin	שׁ				ş	300
	Sin	שׂ				s	
22.	Tav	ת				t	400

Alef , Bet , Qimel, Dalet, He samitlərinin öyrənilməsi

א Alef boğaz samiti olsa da, hər hansı bir xüsusi tələffüzə malik deyildir. Alef müstəqil işlədildikdə tələffüz olunmur və yalnız sait səslə tələffüz olunur.

ב Bet - beqad kefat qrupuna aid samitdir, nöqtəli və nöqtəsiz yazılır. Nöqtəli olarkən [b], nöqtəsiz olarkən isə [v] oxunur. Səslənmiş mətnə nöqtə (daqəş) göstərilmədiyi üçün oxu zamanı müəyyən problemlər qarşıya çıxır.

ג Qimel beqad kefat qrupuna aid samitdir. Nöqtəli və nöqtəsiz yazılır. Lakin tələffüzdə heç bir fərqi malik deyildir və hər iki halda [q] oxunur.

ד Dalet beqad kefat qrupunun üçüncü samitidir, nöqtəli və nöqtəsiz yazılsa da tələffüzdə hər hansı bir fərqi malik deyildir və hər iki halda [d] oxunur.

ה He boğaz samitidir, [h] kimi tələffüz olunur. Sözü sonunda tələffüz olunmur və özündən əvvəlki sait səsi uzadır. Yalnız sözü sonunda he samitinin içində mapik (nöqtə) işarəsi olarsa, kök samiti hesab olunur və [h] kimi tələffüz olunur. Müasir ibri tələffüzündə isə he samiti demək olar ki, heç tələffüz olunmur.

Öyrənilən samitlərin hər birindən həm çap, həm də yazı formasında bir neçə sətir yazıb əzbərləmək, “Min hahatxala” dərslində həmin hərflərin göstəriləyi sətirləri tamamlamaq, heca düzəldib dəftərə köçürmək.

Vav , zayn, xet , tet , yud samitlərinin öyrənilməsi

ו Vav – zəif samitdir. Həm [v] samiti, həm də [o və ya u] kimi tələffüz olunur. Bu samit sözü əvvəlində tək yazılır və [v] samiti kimi oxunur, sözü sonunda həmişə tək yazılır və sait kimi oxunur. Sözü ortasında isə qoşa yazıldıqda [v] samiti, tək yazıldıqda isə [o və ya u] saiti kimi tələffüz edilir.

ז Zayn - [z] kimi tələffüz olunur.

ח Xet – boğaz samitidir və [x] kimi tələffüz olunur.

ט Tet -[t] kimi tələffüz olunur.

י Yud – zəif samitdir. Həm [y] samiti, həm də sait kimi funksiya daşıyır və uzun i, e saitlərini ifadə edir. Bu samit sözü əvvəlində tək yazılır və [y] samiti kimi oxunur, sözü sonunda həmişə tək yazılır və sait kimi oxunur. Sözü ortasında isə qoşa yazıldıqda [y] samiti, tək yazıldıqda isə [i və ya e] saiti kimi tələffüz edilir.

Öyrənilən samitlərin hər birindən həm çap, həm də yazı formasında bir neçə sətir yazıb əzbərləmək, “ Min hahatxala” dərslində həmin hərflərin göstəriləyi sətirləri tamamlamaq, heca düzəldib dəftərə köçürmək.

Kaf,Lamed,Mem,Nun,Samex samitlərinin öyrənilməsi

Kaf-Begad Kefat qrupuna aid samitdir. Nöqtəli və nöqtəsiz yazılır.Nöqtəli olarkən [k], nöqtəsiz olarkən isə [x] oxunur.İki yazı formasına malikdir.Sözü əvvəli və ortasında bir cür yazılır, sonunda isə başqa cür yazılır . Sözü əvvəlində

həmişə nöqtəli yazılır və [k] oxunur . Sözü sonunda isə nöqtəsiz yazılıb [x] oxunur. Sözü ortasında həm nöqtəli , həm də nöqtəsiz ola bilər və həm [k] , həm də [x] kimi oxunur. Bu samit sözü əvvəli və ortasında bir cür, sonunda isə başqa yazı formasına malikdir.

Lamed - [l] kimi tələffüz olunur və Azərbaycan dilindən fərqli olaraq yumşaq tələffüz olunur.

Mem - [m] kimi tələffüz olunur. İki yazı formasına malikdir. Sözü əvvəli və ortasında bir cür, sonunda isə başqa cür yazılır.

Nun - [n] kimi tələffüz olunur. İki yazı formasına malikdir. Sözü əvvəli və ortasında bir cür, sonunda isə başqa cür yazılır.

Samex - [s] kimi tələffüz olunur.

Öyrənilən samitlərin hər birindən həm çap, həm də yazı formasında bir neçə sətir yazıb əzbərləmək, “ Min həhatxala” dərslində həmin hərflərin göstəriləyi sətirləri tamamlamaq, heca düzəldib dəftərə köçürmək.

Ayin, Pe, Sade samitlərinin öyrənilməsi.

Ayin boğaz samiti olsa da, hər hansı bir xüsusi tələffüzə malik deyildir. Ayin müstəqil işlədikdə tələffüz olunmur və yalnız sait səslə tələffüz olunur.

Pe-Begad Kefat qrupuna aid samitdir. Nöqtəli və nöqtəsiz yazılır. Nöqtəli olarkən [p], nöqtəsiz olarkən isə [f] oxunur. İki yazı formasına malikdir. Sözü əvvəli və ortasında bir cür yazılır, sonunda isə başqa cür yazılır . Sözü əvvəlində həmişə nöqtəli yazılır və [p] oxunur. Sözü sonunda isə nöqtəsiz yazılıb [f] oxunur. Sözü ortasında həm nöqtəli, həm də nöqtəsiz ola bilər və həm [p] , həm də [f] kimi oxunur.

Sade – rus dilindəki – ц –(ts) kimi tələffüz olunur. Sözü əvvəli və ortasında bir cür yazılır, sonunda isə başqa cür yazılır .

Kof, reyş, şin (sin) , tav samitlərinin öyrənilməsi

Kof - [k] kimi tələffüz olunur.

Reyş – iki tələffüz qaydasına amalıdır. Bəzi ləhcələrdə reyş samiti [r] , digərlərində isə boğaz samiti kimi tələffüz olunur və fransız dilindəki – r- samitinin tələffüzünə çox bənzəyir.

Şin (sin) samiti iki şəkildə yazılır : nöqtəli və nöqtəsiz. Nöqtə sağ tərəfdə qoyularkən [ş], nöqtə hərfin sol tərəfində qoyularkən [s] kimi tələffüz olunur.

Tav - beqad kefat qrupuna aid samitdir. Nöqtəli və nöqtəsiz yazılır. Lakin tələffüzdə heç bir fərqə malik deyildir və hər iki halda [t] oxunur.

Öyrənilən samitlərin hər birindən həm çap, həm də yazı formasında bir neçə sətir yazıb əzbərləmək, “ Min həhatxala” dərslində həmin hərflərin göstəriləyi sətirləri tamamlamaq, heca düzəldib dəftərə köçürmək.

Əlavə samitlər

İbri əlifbasının öyrənilən 22 samitindən başqa 3 əlavə samitdən də istifadə olunur. Bu əlavə samitlər əsasən alınma sözlərin ifadəsi üçün işlədilir. Əlavə samitlər hərfin sol tərəfində sətirüstü çəpəki qoyulmuş kiçik xətt vasitəsilə ifadə olunur. Bu işarə - qereş – adlanır.

Qimel samitinin sol tərəfində qoyulan qereş işarəsi vasitəsilə [c] səsi ifadə olunur- 'ג

Zayin samitinin sol tərəfində qoyulan qereş işarəsi vasitəsilə [j] səsi ifadə olunur - 'י

Sade samitinin sol tərəfində qoyulan qereş işarəsi vasitəsilə [ç] səsi ifadə olunur – 'צ

Heca

İbri dilində heca açıq və qapalı olmaq üzrə iki cürdür. Açıq heca sait, qapalı heca isə samitlə bitir.

Açıq və qapalı heca qısa və uzun olmaq etibarı ilə iki yerə bölünür. Qısa saitin iştirakı ilə əmələ gələn heca qısa, uzun sait iştirak edən heca isə uzun heca adlanır.

İbri dilində heca heç vaxt iki (saitsiz) samitlə başlanmır. Alınma sözlərdə ikisamitli başlanğıca təsadüf edildikdə həmin samitlərin arasına , ya da onlardan əvvəl bu və ya digər qısa sait (adətən şva) artırılır və beləliklə əlavə bir heca əmələ gəlir.

Diakritik işarələr – saidləri göstərən hərəkələr

Diakritik işarələr məfhumu dar mənada qısa saidləri bildirən oxu işarələrinə, geniş mənada isə bütün köməkçi oxu işarələrinə aid edilir. Bu işarələr yalnız dini ədəbiyyat, bəzi dərslik və lüğətlərdə işlədilir. İbri mətnlərin əksər halda hərəkəsiz tərtib olunur və bu kimi mətnlərin oxunması üçün qrammatik və leksik biliyin olması zəruridir.

İbri dilində beqad kefat qrupuna aid samitlər daqeq (nöqtə) ilə yazılır. Bu hərflərdən üçünün (bet, kaf, pe) nöqtə və ya nöqtəsiz olmasından asılı olaraq səsi dəyişilmir. Səslənməmiş mətnə nöqtənin qoyulmamasından asılı olaraq sözlərin oxunuşu zamanı bəzi problemlər qarşıya çıxır.

Artıq qeyd olunduğu kimi ,ibri dili yalnız samit hərflərdən ibarətdir. Sait səslər isə tələffüzə kömək etmək üçün işlənir. Bu işarə sistemi ibri dilində “nekudot” –puntuasiya (durğu işarələrinin qoyulma üsulu) adlanır. Qədim yəhudi saidləri “vokalizasiya” adı ilə məşhurdur. Vokalizasiyanı ibri dilinə VI-VII əsrdə daxil ediblər. Üç vokalizasiya sistemi mövcuddur:

1.Tveriya sait işarələr sistemi – hal-hazırkı zamana qədər çatmış və hamı tərəfindən qəbul edilmiş sistemdir.

2.Babil sait işarələr sistemi – bir neçə fərqli formaları özündə birləşdirir.

3.Fələstin sait işarələr sistemi Bibliyanın bir neçə hissələrində qorunub qalmışdır.

Tveriya sistemi həmçinin sətiraltı sistem kimi də məşhurdur.Bu sistemdə işarələr hərfin altında qoyulur.Tveriya sisteminə görə saitlər yeddi işarə ilə qeyd olunur.

Fələstin və Babil sistemi sətirüstü sistem adlanır.

“ XII əsr dilçisi Kimxi saitləri qısa və uzun olmaq üzrə beş yerə bölürdü.Bunlar : kamaç (uzun a), patax (qısa a), xolem (qısa uzun o), kamaç xatuf (qısa o), çere (uzun e) , seqol (qısa e) , yud hərfi ilə xirik (uzun i),yudsuz xirik (qısa i) , vav hərfi ilə şuruk (uzun u), vavsız (qısa u)”.

Müasir ibri dilində İbri dili akademiyası tərəfindən qəbul edilmiş aşağıdakı sait səslər mövcuddur:

Kamaç – hərfin altında qoyulur və uzun a və qısa o kimi oxunur.

Patax – hərfin altında qoyulur və qısa a kimi oxunur.

Xatef patax – hərfin altında qoyulur və qısa a kimi oxunur.

Sere – hərfin altında qoyulur və uzun e kimi oxunur.

Seqol – hərfin altında qoyulur və qısa e kimi oxunur.

Xatef seqol – hərfin altında qoyulur və qısa e kimi oxunur.

Kubus - hərfin altında qoyulur və qısa u kimi oxunur.

Şuruk- hərfin solunda qoyulur və uzun u kimi oxunur.

Xirik xaser – hərfin altında qoyulur və qısa i kimi oxunur.

Xirik male – hərfin solunda qoyulur və uzun i kimi oxunur.

Xolem xaser - hərfin solunda qoyulur və qısa o kimi oxunur.

Xolem male – hərfin solunda qoyulur və uzun o kimi oxunur.

İbri hərflərindən və sait işarələr sistemindən istifadə edərək sözlər düzəldib, həmin sözləri həm çap və həm də yazı formasında yazmaq, qarşısında transkripsiyalarını göstərmək, həmin sözləri yüksək səslə oxumağı məşq etmək.Hərəkələnmiş bir mətnin üzünü ham çap , həm də yazı formasında köçürmək və yüksək səslə oxumağa çalışmaq.

Samit qrupları haqqında məlumat

İbri əlifbasında mövcud olan 22 samiti bir neçə qrupa ayırmaq olar:

1.Bequad kefat qrupu. Bu qrupa 6 samit daxildir : bet,qimel , dalet, kaf, pe, tav.Bu samitlər nöqtəli və nöqtəsiz yazılırlar.Yalnız üçü : bet, kaf və pe nöqtənin olmasından asılı olaraq tələffüzülərini dəyişirlər: bet- b, v; kaf- k, x ; pe- p, f. Digər samitlər isə, yəni qimel, dalet, tav nöqtənin olmasından asılı olmayaraq səslərinin dəyişməirlər və eyni qaydada tələffüz olunurlar.

2.Boğaz samitləri qrupu.İbri dilində 4 boğaz samiti var: alef, he, xet, ayin.Bu samitlərdən yalnız ikisi : alef və ayin müstəqil səsə malik deyillər və yalnız sait

işarələrlə tələffüz olunurlar. Xet – x kimi tələffüz olunur, he isə h kimi tələffüz olunur. Boğaz samitləri özlərindən sonra gələn sait səslərə müəyyən təsir göstərirlər. Boğaz samitləri daqəşlə işlənmirlər, yəni qoşalaşmırlar və bu səbəbdən də özlərindən sonra gələn saiti uzadırlar. Boğaz samitləri şva ilə işlənmədiklərinə görə mürəkkəb şva və ya xateflərlə işlənilir.

3. Zəif samitlər qrupu. İbri əlifbasının iki samiti zəif samit hesab olunur : vav və yud. Yəni bu samitlər həm samit , həm də sait kimi funksiya daşıyırlar.

4. İki formada yazılan samitlər qrupu. Bu qrupa 5 samit daxildir: kaf, mem, nun, sade, pe. Bu samitlər sözün əvvəli və ortasında bir cür, sonunda isə fərqli yazı qaydasına malikdirlər.

Şva işarəsi

Məlum olduğu kimi ibri dili də, bütün sami dilləri kimi yazı tərkibi samit səs əsasında qurulmuş dillərdəndir. Yəni burda sait səs rolunda hərəkələr çıxış edir. İbri dilində hərəkələr uzun və qısa olmaqla iki yerə bölünür. A,o,u,i səsləri mövcuddur. Bu səslərdən başqa “e” səsini ifadə edən şva da mövcuddur.

Şva səsli və səssiz olmaqla iki yerə bölünür.

1) Səssiz şva – bağlı heca əmələ gətirir, samit səsin altında keç bir hərəkənin qoyulmaması ilə əlaqədar qoyulur və heç bir səsi ifadə etmir. Səssiz şva heç vaxt sözün sonunda gəlmir, lakin üç istisna hal var ki, həmin hallarda şva sözün sonunda gəlir.

- a) kaf hərfinin sonda gələn variantında;
- b) ikinci şəxs tək, qadın cinsi formasında;
- c) fel keçmiş zamanda ikinci şəxs tək, qadın cinsində olarsa.

Səsli şva – adından göründüyü kimi səsli şva qaçaraq “e” səsini ifadə edir. Səsli şva aşağıdakı hallarda gəlir.

- a) sözün əvvəlində, məsələn, d(e)varim - əşyalar.
- b) sözün ortasında ardıcıl iki şva gələrsə birinci səssiz, ikinci səsli olur, məsələn, tix(e)t(e)vi – sən yazacaqsan (q.c.)
- c) uzun sait hərəkədən sonra gələrsə və vurğu sözün sonuna düşərsə, məsələn, sham(e)ra – o qorudu (q.c.)
- d) güclü daqəşlə ifadə olunmuş səsin altında gələrsə.

Daqeq işarəsi

İbri dilində mövcud olan diakretik işarələrdən biri də daqeqdir. Daqeq iki cür olur: Zəif daqeq və güclü daqeq

Zəif daqeq aşağıdakı hallarda qoyulur.

- a) sözün əvvəlində gələn beqad-kefad samitlərinin içində;
- b) səssiz şvadan sonra

Güclü daqeq bogaz səslərindən başqa qalan bütün səslərin içində qoyularaq səsi qoşalaşdırır. İki növü var:

a) daqeq maşlim (tamamlayıcı daqeq). Əgər sözdə assimilyasiya (söz düşümü) hadisəsi baş verirsə, həmin düşən səsi ifadə etmək üçün növbəti səsin içində güclü daqeq qoyulur. Məsələn, nafal – yixilmaq, düşmək feli gələcək zamanda təsirflənərkən birinci kök samiti olan nun hərfi düşür və bunun nəticəsində ikinci kök samiti qoşalaşır: hu yippol – o yıxılacaq.

b) daqeq tavniti. İbri dilində üç fel babı mövcuddur ki onların ikinci kök samiti həmişə qoşalaşır. Bu bablar aşağıdakılardır:

Piel, pual, hitpael. Bu babların içində qoyulan daqeq güclü daqeq hesab olunur.

Müəyyən sözdüzəldici modellər mövcuddur ki onlarda qoyulan daqeq də, daqeq tavniti adlanır. Həmin sözdüzəldici modellər aşağıdakılardır:

Kattal (zammar); kattel (zammeret); kittel ('illem).

Mappik işarəsi

Məlum olduğu kimi ibri dilində elə hərəkələr mövcuddur ki onlar sözün sonunda oxunmur. Həmin hərəkələr bunlardır: alef, ayn və he. Məsələn, yasa'- o çıxdı, kara'- o cırdı. He səsi isə əsasən qadın cinsli isimlərin sonunda gəlir və oxunmur. Məsələn, qdolah – böyük (q.c.).

Lakin, mappik adlanan diakretik işarə mövcuddur ki, o sözün sonunda he səsinin oxunmasına kömək edir. Belə ki, sözün sonunda gələn he səsinin içində qoyulan nöqtə mappik adlanır.

Aşağıdakı hallarda qoyulur:

- 1) isimlərə qadın cins bitişən əvəzlilik artırılarkən. Məsələn, yadah – onun (q.c.) əli, yadeyha – onun (q.c.) əlləri və s.
- 2) fellərə tamamlığın bitişən əvəzliliklə (qadın cins) işlənən forması artırılarkən. Məsələn, ktavah – o onu (q.c) yazdı.
- 3) Ön qoşmaların q.c. bitişən əvəzliliklə işlənən forması. Məsələn, biqlalah – ona görə.
- 4) Üçüncü kök samiti he olan fellər. Məsələn, hu qavah – o hündür oldu.

Patax furtivum

Patax furtivum sözün sonunda ayn, he və xet səslərinin altında qoyularaq samit səsdən əvvəl oxunur. Patax furtivumdan əvvəl gələn samit səsin işarəsi uzun səs olur. Məsələn, גבוה qavoah – hündür, ירע yareax – ay, ידוע yadua – məşhur.

Metek- iki və ya daha artıq söz arasında qoyulan defis işarəsinə deyilir. Metek ilə birləşmiş söz birləşməsi bir vurğu altında deyilir. Metek işarəsi əsasən klassik mətnlərdə işlədilmişdir. Müasir dildə isə yalnız klassik dildən keçmiş sabit söz birləşmələrində rast gəlmək olar.

Cins kateqoriyası

İbri dilində iki cins kateqoriyası mövcuddur: kişi və qadın cinsi. İsimlərin əksəriyyəti kişi cinsinə aiddir. Kişi cinsinə aid olan isimlərin əksəriyyəti samit səslə bitir.

Qadın cinsi üçün isə xüsusi sonluqlar mövcuddur:

- 1) kamats+he. Məsələn, גלידה qlida – dondurma, ילדה yalda – qız uşağı
- 2) iki seqol + tav səsi ilə bitən isimlər. Məsələn, מהברת mahberet – dəftər, דלת delet – qapı.
- 3) İki kamats+ he. Məsələn, משפחה mishpaxa – ailə
- 4) Ut, it sonluğu ilə bitən isimlər. Məsələn, מכונית mexonit-maşın, חנות hanut – dükan.

- 5) Qadın cinsinə aid olan isimləri bildirən sözlər. Məsələn, סבתא 'em – ana, סבתא' – nənə
- 6) Elə isimlər var ki, formaca kişi cinsindədir, amma əslində qadın cinsli isimlər sırasına aid edirlər. Məsələn, עיר 'ir- şəhər, ארץ 'eres- ölkə, אבן 'even- daş, גדר qader - hasar və s.
- 7) Cüt formada işlənən bədən üzvləri. Məsələn, יד yad-əl, רגל reqel-ayaq və s.
- 8) Əlifbadakı hərflər.
- 9) Bəzi isimlər var ki həm kişi, həm də qadın cinsində işlənə bilirlər. Məsələn, דרך dereh-yol, לשון lashon – dil və s.

Kəmiyyət kateqoriyası

İbri dilində isimlərin tək, cəm və təsniyyə forması mövcuddur.

Kişi cinsində olan isimlər cəmlənərkən “im” kişi cinsi cəm sonluğunu qəbul edir. Məsələn, ספר sefer – kitab, ספרים sfarim – kitablar.

Bəzi kişi cinsində olan isimlər var ki cəmlənərkən ot sonluğunu qəbul edir. Məsələn, זיכרון zikaron-yaddaş, זיכרונות xatirə - zixronot, ארון aron-şaf – ארוןות aronot. Lakin bu isimlər uzlaşan təyini söz birləşməsinin tərkibində çıxış edərkən sifət kişi cinsinin cəm şəkilçisini qəbul edir. Məsələn, מקום makom-yer cəmlənərkən מקומות חדשים mkomot hadashim- təzə yerlər, זוג מעניין zuq me'anyen- מעניינים zuqot me'anyenim.

Bəzi isimlər var ki onlar həmişə cəmdə işlənir. Məsələn, חיים hayyim-həyat – חיים מעניינים hayyim me'anyenim-maraqlı həyat.

Qadın cinsində olan isimlər cəmlənərkən “ot” sonluğunu qəbul edir. Məsələn, קלדה ta'ima – dadlı dondurma- קלדות ta'imot – dadlı dondurmalar.

“Ut” sonluğu ilə bitən qadın cinsində olan isim cəmlənərkən “uyyot”, “it” sonluğu “iyyot”, iki seqol+tav sonluğu ilə bitən isimlər isə “ot” cəm şəkilçisini qəbul edirlər. Məsələn, hanut hadasha – yeni dükən – hanuyyot hadashot – yeni dukanlar, mehonit hadasha-yeni maşın-mehoniyyot hadashot-yeni maşınlar, nahberet hadasha- yeni dəftər, mahbarot – hadashot – yeni dəftərlər.

Qadın cinsində olan bədən üzvləri təsniyyədə işlənir, sifət isə qadın cinsi cəm sonluğunu qəbul edir. Məsələn, raqlayim dakot – nazik ayaqlar, yadayim arukot – uzun əllər və s.

Bəzi qadın cinsində olan isimlər var ki cəmlənərkən “im” kişi cinsi sonluğunu qəbul edirlər. Bu halda sifət isə “ot” sonluğunu qəbul edir. Məsələn, mila hadasha – yeni söz, milim hadashot – yeni sözlər.

Bəzi qadın cinsində olan isimlər var ki cəmlənərkən kökdən dəyişilir. Məsələn, 'isha yafa – gözəl qadın, nashim yafot – gözəl qadınlar.

Təsniyə

İbri dilində isimlərin cəm halından başqa təsniyyə forması da mövcuddur. Bu forma cüt formada işlənən isimlərə aiddir. Təsniyyə formasının göstəricisi isimlərin cinsindən asılı olaraq dəyişir.

Kişi cinsində olan isimlər “ayim” sonluğunu qəbul edir. Məsələn, na'al – ayaqqabı - na'alayim – bir cüt ayaqqabı.

İbri dilində ele sözlər var ki onlar yalnız cüt formada işlənir.

- 1) bədən cüt üzvləri. Məsələn, yadayim - əllər, raqlayim- ayaqlar, ktafayim – çiyinlər və s.
- 2) gün, ay, il, dəfə kimi sözlər iki sayı ilə deyil, həmişə cüt formada işlədilir. Məsələn, yomayim – iki gün, xodshayim – iki ay, pa'amayim – iki dəfə, shnatayim – iki il.
- 3) cüt formada olub bir isim kimi işlənən isimlər. Məsələn, michnasayim – şalvar, misparayim – qayçı və s.

Qadın cinsində olan isimlər məlum olduğu kimi əksər hallarda kamats + he sonluğu ilə bitir. Belə isimləri təsniyyədə işlətmək üçün ismin sonuna “at” + “ayim” sonluğunu artırmaq lazımdır. Məsələn, shana = shnat+ayim = shnatayim – iki il.

Təsniyyədə olan isimlər uzlaşmayan təyini söz birləşməsinin tərkibində çıxış edərkən kişi cinsində olan isimlər kimi cəmlənir. Məsələn, michnasey hayeled – uşağın şalvarı.

Ön qoşmalar

Müasir ibri dilində sözlər 2 yerə bölünür (yazılışına görə): bitişik yazılanlar və ayrı yazılanlar.

Bitişik yazılan ön qoşmalar

ke-kimi, ona uyğun olaraq;

be-da,də;

le-a,ə,ya,yə

Bu ön qoşmaların işarəsi çox vaxt şva olur. Məsələn: leşulxan-stola, betmuna-şəkildə və.s

Bu ön qoşmalarla işlənən sözlər beqat-kefat qrupuna aid olan hərflə başlayan sözlə işlənərsə, onda həmin hərfin daqəşi düşür. Məsələn: bayt + be-bevayt və.s. Əgər ön qoşmalarla işlənən söz müəyyənlikdə olarsa, onda artiklin işarəsi qoşmaya keçir və artiklin özü isə düşür. Məsələn: habayt + be→babayt. Əgər bitişən ön qoşmayla işlənən söz şva ilə başlayarsa, onda ön qoşma be, ke, le kimi deyil, bi,ki və li kimi işlənir. Məsələn: rxov + le→lirxov və.s. Əgər söz xatevlərlə başlayarsa, onda xatevin işarəsi ön qoşmaya keçir. Məsələn: avoda + be→baavoda.

Bitişik yazılan ön qoşmalar fələ birləşərək onun məsdər formasını əmələ gətirir. Məsələn: ledaber. Bu ön qoşmalar qeyri-səlim fellərin məsdər formasında ba, la, ka kimi də işlənir. Məsələn: ladaat, latet və.s. Bu ön qoşmalar həmçinin işarə əvəzlilikləri ilə də birləşirlər. Məsələn: kaze-bunun kimi, belə; kaele-bunlar kimi.

Me, min kimi işlənən mi ön qoşması istifadə edilməsinə görə ayrı yazılan ön qoşmalara yaxındır. Mi və min variantı eyni mənanı bildirən, lakin müxtəlif sözlərdə ayrı-ayrı variantlarda işlənən formadır. Min adətən ismin qrammatik təyini olan birləşmələrlə və ya bir neçə təyini olan isimlərlə işlədilir. Mi qoşması özündən sonra gələn samiti qoşalaşdırır. Əgər mi qoşmasından sonra boğaz hərfi ilə gələn söz gələrsə, onda me kimi işlənir. Məsələn: meamerika. Mi qoşması

digər qoşmalar kimi assimliyasıyaya uğramır və artiklin qarşısında işarəsi həmişə çərə olur. Məsələn: meħaxeder.

Bitişik yazılan ön qoşmalar bitişən əvəzliliklərlə işlənərkən müstəqil yazılır və sözə bitişmir. Məsələn: yeş li sefer.

Ayrı yazılan ön qoşmalar

Bitişməyən ön qoşmalar müstəqil hissəciklərdən və sözlərdən ibarət olub, sözlərlə birləşmir. Bu qoşmalar çox vaxt özündən sonra artikl tələb edir. Bitişməyən ön qoşmaların çoxu müstəqil söz kökündən yaranıb. Bu qoşmaları mənşəyinə görə bir neçə yerə bölmək olar:

İsmin digər adlara qoşulma formasında olan ön qoşmalar. Məsələn: beyn-arasınada (ara sözü kimi); taxat-altında (aşağı sözü kimi); Bu cür ön qoşmalara adətən müstəqil isim formasında rast gəlinmir, baxmayaraq ki, onların isimlə əlaqəsi aydın görünür. Məsələn: neqed.

Bəzi bitişməyən ön qoşmalar isim və bitişən ön qoşmanın birləşməsindən əmələ gəlir və öz növbəsində birləşmə vəziyyətində olur. Məsələn: lifney, lfi, biqlal, lemaan və.s.

Bəzi bitişən ön qoşmaların zərflərlə birləşməsindən də bitişməyən ön qoşma əmələ gəlir. Məsələn: beeyn, beod, bivli və.s

Bitişməyən ön qoşmaların bəziləri bitişən ön qoşmaların bitişməyən ön qoşmalarla birləşməsindən əmələ gəlir. Məsələn:meeçel-gildən→me + eçel; meal-yuxarıdan→me + al və.s.

Bitişməyən ön qoşmalar bitişən əvəzliliklərlə də işlənə bilər.

İstiqamət bildirən qoşmalar

İbri dilində iki istiqamətləndirmə qoşması vardır: -le və - el qoşması.le qoşması isimlə bitişik şəkildə işlədilir. El qoşması isə isimdən ayrı yazılır.

Əgər feldən sonra gələn tamamlıq əvəzlik şəklində olarsa, yalnız –el qoşması işlədilir. Feldən sonra isim gələrsə - le qoşması işlədilir.

Məsələn : Raçti leDavid.

Raçti elav .

-Le qoşması bitişən əvəzliliklə işlədilərək, adətən mənsubiyyət bildirir, bəzi hallarda yönlük halı da bildirə bilər, lakin bitişən əvəzliliklə heç vaxt istiqamət bildirmir.

Müasir dildə adətən – le- qoşması ilə işlənən mürəkkəb məsdər forması isim kimi bitişən əvəzliliklərlə və digər ön qoşmaları ilə birləşərək ifadə oluna bilər, izafət birləşməsində həm təyin, həm də təyin edilən kimi çıxış edir. Mürəkkəb məsdər cümlədə demək olar ki, bütün ismi xüsusiyyətləri yerinə yetirib bəzi hallarda mübtəda və ismi xəbər , çox hallarda isə tamamlıq və zərflik kimi çıxış edir, lakin ərəb dilindən fərqli olaraq, heç vaxt bir isim kimi təyidlə işlənmir.

Ərəb dilində hal-hərəkət mənası bildirən, daha çox isim kimi çıxış edən məsdərlərdən fərqli olaraq, ibrə dilində hər iki məsdər formasının bütün dil səviyyələrində , yəni semantik , morfoloji , sintaktik baxımdan isim və felle münasibətdə təhlili onun ikili təbiətə - feli və ismi təbiətə malik olduğunu , isim və fel arasında aralıq mövqe tutduğunu üzə çıxarır.

[et] hissəciyi

[et] hissəciyini ibrə dilində gah önlük gah da ayrı bir hissəcik kimi qələmə verirlər. Bu hissəcik hərəkətin, istiqamətin kimisə, nəyisə, haranısa yönəldiyini, işarə etdiyini bildirir. Bu önlük Azərbaycan dilində ismin təsirlik halına oxşayır və “**ı**”, “**ı**” kimi tərcümə olunur. Bu hissəciyin özünəməxsus bir xüsusiyyəti var ki, o özündən sonra gələn sözün müəyyənlikdə olmasını, yəni [ha] müəyyənlik artıqlı ilə işlədilməsini tələb edir. Yox əgər söz özü müəyyənlikdədirsə (söz bitişən əvəzliliklə işlənibsə) onda müəyyənlik atıqlı [ha] artıqlı işlənmir.

[qara ti et hasefer] – Mən kitabı oxumuşam.

[qara ti et sifro] – Mən onun kitabını oxumuşam.

[et] hissəciyi (önlüyü) bitişən əvəzliliklərlə işlənir və bu zaman bu hissəcik XXX [ot] formasına çevrilir.

Tək

I ş. [oti] – mənə

II ş. k.c. [otka] – sənə

Cəm

[otanu] – bizi

[etkem] – sizi

q.c.	[otak] – səni	[etken] – sizi
III ş. k.c.	[oto] – onu	[otam] – onlara
q.c.	[ota] – onu	[otan] - onlara

Gördüyümüz kimi bu önlük bitişən əvəzliliklərlə işlənərkən yalnız II şəxsin cəmində həm kişi, həm də qadın cinsində [et] formasında, qalan bütün hallarda [ot] formasında olur. Bu önlük də bitişən əvəzliliklərlə işlənərkən insanlara və canlı varlıqlara aid olur.

Ön qoşmaların bitişən əvəzliliklərlə işlənməsi

Ön qoşmalar şəxslərə uyğun olaraq bitişən əvəzliliklərlə işlənir və saitlərin dəyişilməsinə səbəb olur. Bitişən ön qoşmalar bitişən əvəzliliklərlə işlənərkən aşağıdakı xüsusiyyətləri özündə birləşdirir:

Be ön qoşması (bi, bexa, bo və.s), le ön qoşması (li, lexa, lo və.s). Bu qoşmalar cəm bitişən əvəzliliklərlə işlənərkən uzun a qəbul edir. Məsələn: baxem, banu, baxen, bahen, bahem; lanu, laxem və.s

Ke ön qoşması kamo formasını qəbul edərək bitişən əvəzliliklə birləşir. Məsələn: kamoni, kamoxa və.s. Lakin II və III şəxsin cəmi ilə işlənərkən aşağıdakı kimi olur: kaxem, kaxen, kahem, kahlen.

Bitişməyən ön qoşmalar da bitişən əvəzliliklərlə işlədilir. Birləşməsindən asılı olaraq bitişməyən ön qoşmaların 2 növü fərqləndirilir:

1. tək halda əvəzliliklərlə birləşən bitişməyən ön qoşmalar. Məsələn: mul, taxat və.s
2. cəm forması kimi əvəzliliklərlə işlənən bitişməyən ön qoşmalar. Məsələn: axarey, lifney, al və.s

Bitişməyən və əvəzliliklə birləşən ön qoşmalar sabitliyinə və səs tərkibinə görə fərqləndirilir. Bəzi bitişməyən ön qoşmalar, məsələn: beyn 2 sinif arasında istisna mövqedədir. Məsələn: beyni, beynxa, beynex, beyno, beynenu, beyneyxem, beyneyxen.

Bəzi bitişməyən ön qoşmaların bitişən əvəzliliklərlə işlənməsi:

axar→axarey - axaray, axareyxa, axarayx, axarayv və.s

el→elay, eleyxa, elayx, elayv və.s

al→alay, aleyxa, alayx, alayv və.s

saviv-sviv→svivotay, svivotayv, svivoteynu və.s

Ⓐ– ilə sözünün işlədilmə xüsusiyyətləri

[im] bağlayıcısı ibri dilinə “ilə” və “**la**” kimi tərcümə olunur. Aid olduğu sözdən ayrı yazılır. [waw] bağlayıcısından fərqli olaraq bu bağlayıcı yalnız həmcins isimləri birləşdirir. Əgər cümlə daxilində [im] bağlayıcısını [waw] bağlayıcısı ilə əvəz etmək olmazsa, deməli burada XX [im] hissəciyi bağlayıcı kimi deyil, önlük kimi işlənir.

[dan holek im ronen] -Dan Rönenlə gedir (Dan və Rönen gedir)

[morim yaşvu im hatalmidin behaser beyt sefer] – Müəllimlər şagirdlərlə məktəbin həyatında oturmuşdular (Müəllimlər və şagirdlər məktəbin həyatında oturmuşdular)

[im] hissəciyi bitişən əvəzliliklərlə işlənir, bu zaman bu hissəcik tam fərqli şəkildə yazılır və tələffüz olunur, bir növ formasını dəyişir:

[iti] – mənimlə, [itanu] – bizimlə, [itah] – onunla və s.

[ani medaber ito] - Mən onunla söhbət edirəm (Mən və o söhbət edirik)

Tərcümə et.

Otaqda, otağa, otaqdan, stolun üstündə, stolun altında, şagirdə, şagirdən, şagirdə, şagird haqqında, şagirdin, şagird ilə, şagird kimi, Miri haqqında, Mirinin, Miridən, Miriyə, Miri kimi, Miridə, Miri ilə Daviddə, David haqqında, David kimi, Davidə, daviddən, David ilə, Davidin

Və bağlayıcısı

ve-venin şva ilə işlənən formasıdır. Ən çox bu formadan istifadə edilir. Və bağlayıcısından sonra heç vaxt daqış qoyulmur. ı-(ve) İbri dilində və bağlayıcısı funksiyasını yerinə yetirir. İki və ya daha artıq sözü və ya cümləni bir-birinə

birləşdirir. Cümlədə işləndiyi yerə görə bəzən bəs ədatı kimi bəzən də isə bağlayıcısı funksiyasını yerinə yetirir. Ve bağlayıcısı özündən sonra gələn samitlə əlaqədar olaraq bir neçə cür işlənmə formasına malikdir. ׀(ve), ׀(u), ׀ (va), ׀ (i) kimi işlənir.

׀ (u)-bağlayıcısı ׀, ׀, ׀, ׀, və şva ilə başlayan sözlərin qarşısında işlənir. Məsələn; ומכתב

׀-u bağlayıcısından sonra gələn beqat-kefat qrupunan aid sözlər daqəşsiz ifadə olunur. Məsələn; ופק'דה

׀ -Əgər sözün ilk hərfi xatev-patax ilə göstərilərsə pataxı ׀(və) bağlayıcısının altına keçir. Məsələn; ויא'

(׀)-vi- o vaxt işlənir ki, söz (yud) səsilə başlasın. Məsələn וי'הוד

Vav harfinin şva səsi ilə yudun şva səsi asimlyasiyaya uğrayır və orada uzun i səsi yaranır. Məsələn:

Shel ədatı, onun yerinə yetirdiyi funksiya və onun bitişən əvəzliliklərlə işlədilməsi

Shel ədatı mənsubiyyət halı ifadə edir. Məsələn sefer shel talmid – tələbənin kitabı.

Və ya sefer sheli – Mənim kitabım, sefer shelax-sənin kitabın (q.c), sefer shelxa – sənin kitabın (k.c).

Bu qrammatik hal mürəkkəb izafət də adlanır. Əgər mürəkkəb izafət müəyyənlik halda işlənilsə onda birləşmənin hər iki tərəfi “ha” müəyyənlik artikli qəbul edir. Məsələn hasefer shel hatalmid – müəyyən tələbənin müəyyən kitabı.

Shel ədatı bitişən əvəzliliklə işlənərkən mənim, sənin, onun və s. kimi tərcümə olunur. Məsələn, sheli – mənim shelanu – bizim

Shelax-sənin (q.c.) shelaxem – sizin (k.c.)

Shelxa – sənin (k.c.) shelaxen – sizin (q.c.)

Shelo- onun (k.c.) shelahem – onların (k.c.)

Shelah – onun (q.c.) shelahen – onların (q.c.)

[şel] bu formada ibri dilində gah önlük, gah da ayrı bir köməkçi

hissəcik kimi qələmə verilir. Bu önlük – hissəcik mənsubiyyətlik bildirir. [şel]
önlüyü Azərbaycan dilindəki ismin yiyəlik halına uyğun gəlir və “**nın**” kimi
tərcümə olunur:

[sefer şel dawid] – Davidin kitabı;

[mişpaha şel tiroş] - Tiroşun ailəsi.

Bu hissəciklə işlənən sözün birinci tərəfi Azərbaycan dilində ikinci tərəfi və
hətta hər iki tərəfi bitişən əvəzliliklərlə işləyə bilər:

[mahbereta şel rut] – Rutun dəftəri;

[mekonato şel haveru] – Onun dostunun kitabı.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, ibri dilində mənsubiyyəti [şel]
önlüyündən (hissəciyindən) başqa smixut - la (izafət) göstərmək olur:

[mekonat haveri] – Dostumun maşını.

[hayey aho] – Onun qardaşının həyatı;

[mozney haşulhan] – Stol tərəzişi;

Müəyyənlilik artikli

İbri dilində müəyyənlilik hal kateqoriyası ha artikli vasitəsilə düzəldir. Bu
artikl ayrılıqda heç bir leksik funksiya daşımır. Haqqında əvvəl danışılan ismlə
işlənilir. Ümumi ismlərin qarşısında (bəzi coğrafi yerlər istisna olmaqla) artikl
işlənmir. Adi halda ha artiklinin səslənməsi “patax”-la işarələnir. Ha müəyyənlilik
artikli özündən sonra gələn səsin daqəslə ifadə olunmasını tələb edir.

Lakin bogaz səslərindən əvvəldə gəldikdə artiklin səslənməsində dəyişiklik baş
verir.

Əgər söz alef, reş və ayn ilə başlayarsa, səslənmə isə kamatsla olarsa və
vurgu sonuncu hecaya düşərsə onda ha artikli seqolla ifadə olunur. Məsələn,
he‘avar – heçmiş, hehadashim – təzələr və s; söz xet hərfi ilə başlayarsa səslənmə
isə xatef patax və kamatsla ifadə olunarsa artiklin işarəsi yenə seqol olur. Məsələn,
hexaxam – müdrik, hexodashim – müəyyən aylar.

Qalan hallarda he və xet səslərindən əvvəl artiklin işarəsi həmişə patax olur.

Alef, resh (istənilən səslənmə ilə), ayn (vurgusuz kamatsdan başqa istənilən səslənmə ilə), hem – onlar (k.c.), hen-onlar (q.c.) şəxs əvəzliliklərinin qarşısında ha artikli kamats qadolla ifadə olunur. Məsələn, ha'ish – müəyyən adam, ha'ir – müəyyən şəhər, haro'sh – müəyyən baş, hahar – müəyyən dağ.

Misallardan göründüyü kimi müəyyənlik artikli həm tək, həm də cəm isimlərlə işlənir.

Bəzi coğrafi adlar var ki, onlar həmişə artikllə işlənir. Məsələn, halvanon – Livan, hakarmel – Karmiel dağı, hayarden – İordan çayı.

Əgər isim bitişən əvzliliklə işlənərsə, onda ha artiklinin işlənməsinə ehtiyac qalmır, belə ki, artıq bitişən əvzliliklə işlənən isim müəyyənlikdə olur.

Artiklin qrammatik funksiyaları

Ha artiklinin müəyyənlik hal bildirməkdən başqa digər funksiya da yerinə yetirir. Belə ki, əgər ha artikli felin indiki zaman bildirən forması ilə işlənərsə bu halda o felin indiki zaman formasının sifət rolunda çıxış etməsinə bilavasitə köməklik edir. Məsələn, habaxura haholexet – gedən qız, hayeled ha boxe – ağlayan uşaq və s.

Bundan başqa ha artikli zaman bildirən sözlərlə işlənərək onların mənalarının dəyişməsinə kömək edir. Məsələn, yom – gün; hayom – bu gün, layla – gecə; halayla – bu gecə və s.

Artiklin işlədilməsinə aid misallar

ה

ספר – הספר, ספרים – הספרים, מחברת – המחברת, מחברות – המחברות
יש לי ספר. הספר על האקדמיה לעברית.
ספר חדש – הספר החדש
ספרים חדשים – הספרים – החדשים
הספר חדש. הספרים חדשים.

Artiklin isimlə uzlaşmasına aid misallar

ספר חדש – הספר החדש – הספר חדש.
ספרים חדשים – הספרים החדשים – הספרים חדשים.
דירה גדולה – הדירה הגדולה – הדירה גדולה.
דירות גדולות – הדירות הגדולות – הדירות גדולות.
תלמיד טוב – תלמידה טובה – התלמיד הטוב – התלמידה הטובה

תלמידים טובים – התלמידים הטובים – תלמידות טובות – התלמידות הטובות
 התלמיד טוב. התלמידה טובה. התלמידים טובים. התלמידות טובות
 ----- qeyri-müəyyənlikdə uzlaşma
 -----ה -----ה müəyyənlikdə uzlaşma
 -----ה -----ה Cümlə.

İsim

İsim bütün dillərdə olduğu kimi ibri dilində də ad bildirir. Sifət, say ayrıca nitq hissəsi kimi deyil, ismin tərkibində öyrənilir. İbri dilində 7 fel babı mövcuddur ki, hər bir babın isim forması mövcuddur. Məs, katav-yazmaq ----- ktiva-yazi; dibər-danışmaq ----- dibur-danışiq, nikhnas – daxil olmaq ----- hikansut – daxil olma; hirqish- hiss etmək----- harqaşa – hiss; hitpalel – dua etmək -----hitpalelut – dua və.s.

Məkan bildirən isimlər – ir – şəhər, kfar – kənd, ezor – rayon və s.
 Zaman bildirən isimlər – shana – il, hodesh – ay, yom – gün və s.
 İbri dilində söz yaradıcılığının bir forması da mövcud konstruksiyaların köməkliyi ilə yeni sözlərin yaradılmasıdır. Məsələn, xüsusi bir sözdüzəldici model mövcuddur ki, həmin modelə əsasən alət və cihaz adlarını yaratmaq mümkündür. Məs, mazleq- çəngəl, masmer – mismar və s.
 Sənət, peşə adları əmələ gətirən modelə əsasən – hayyal - əsgər, hayyat – dərzi, naqqar – dülğər və s.

Sənət , peşə adlarının düzəldilməsi. İbri dilində sənət peşə bildirən isimlər bir neçə yol ilə düzəldilir:

1. paal modeli- yəni ikinci kök samitinin qoşalaşması yolu ilə.Məsələn: mallax, xayyal, sappar vəs.
2. an və ay şəkilçiləri vasitəsilə.Məsələn: muzikay, texnay, yadan, madan vəs.
3. feli sifət forması ilə.Məsələn: sofer, xoker və s

İsmin sifətlə uzlaşması

İbri dilində sifət adlı nitq hissəsi mövcud deyil. O ismin bütün xüsusiyyətlərini daşdığı üçün həmin nitq hissəsinin tərkibinə daxil edilir.Cümlə daxilində sifət təyin vəzifəsində çıxış edir, və ya xəbərin tərkib hissəsi olur. Sifət bir qayda olaraq isimdən sonra gəlir və cinsə, kəmiyyətə görə ismlə uzlaşır. Məsələn, böyük ev – bayt qadol, yeni mənzil - dira hadasha və s.

İsim müəyyənlikdədirsə, sifət də müəyyənlik artikli qəbul edir. Məsələn, müəyyən yeni mənzil – hadira hehadasha

Əgər sifət cümlədə xəbər vəzifəsində çıxış edirsə, bu halda o artikl qəbul etmir. Məsələn, ev təzədir – habayit hadash.

Sifətlə ismin uzlaşması zamanı ismin formasına deyil, cinsinə fikir vermək lazımdır. Belə ki, ibri dilində bəzi isimlər var ki, cəmlənərkən ot qadın cinsi sonluğunu qəbul etsə də, əslində kişi cinsində olduğu üçün sifət im kişi cinsi sonluğunu qəbul edir. Məsələn, shem – shmot hadashim.

Və ya əksinə, bəzi qadın cinsində olan istisna isimlər var ki, im kişi cinsi sonluğunu qəbul edir, sifət isə ismin cinsinə uyğun olaraq ot qadın cinsi sonluğunu qəbul edir. Məsələn, mila – milim hadashot.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi sifət ismin xüsusiyyətlərini daşdığı üçün izafət birləşməsinin tərkib hissəsi kimi çıxış edə bilir. Bu zaman o birinci tərəfdə durur. Məsələn, mavi göz - kexulat eynaym, ürəyiyumşaq – tov-lev və s.

Ev tapşırığı:

Birləşmələri qeyri-müəyyənlikdə tərcümə et və qarşısında müəyyən formasını da yaz.

Böyük otaq, kiçik mənzil, maraqlı kitab, maraqlı musiqi, böyük akademiya, yaxşı ata, yaxşı ana

Sifət düzəldən modellər

Sifətləri düzəltmək üçün ibri dilində bir çox modellər vardır. Sifər modelləri əsasən daxili fleksiya vasitəsi ilə düzəlir. İbri dilində aşağıdakı sifət modelləri vardır: paul, pael, paol, pail, paal və s.

İbri dilində sifətlər həmçinin i, it, ani, iya və s. şəkilçilər vasitəsilə düzəlir.

İbri dilində sifətləri ifadə etməyin ən əsas yollarından biri də feli sifət modelləridir.

İsim və sifət bir- biri ilə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşır. Yəni isim kişi cinsində olarsa, sifət də kişi cinsi formasında, isim qadın cinsi formasında olarsa sifət də formasını dəyişir, qadın cinsi şəkilçisi qəbul edərək qadın cinsi şəkildə işlədilir. Sifətlərin lüğəti forması kişi cinsi formasındadır. Sifətləri qadın cinsi formasında işlətmək üçün onlara

1. a - הַ

2. et - תֶּ

3. it - יַ şəkilçiləri əlavə edilir

1. גדול – גדולה qadol - böyük

קטן – קטנה katan - balaca
ישן – ישנה yaşan – köhnə
לבן – לבנה lavan - ağ
שחור – שחורה şaxor – qara
חדש – חדשה xadaş – təzə

2. מעניין – מעניינת – meanyen – meanyenet - maraqlı

מצוין – מצוינת – metsuyan – metsuyenet - əla
מסודר – מסודרת – mesudar – mesuderet – səliqəli
מנומס – מנומסת - menumas – menumeset - mədəni, nəzakətli

3. מודרני – מודרנית – moderni - müasir
קלאסי – קלאסית – klasi - klassik

רוסיה – רוסי – רוסית
אנגליה – אנגלי – אנגלית
תורקיה – תורקי – תורקית
אזרבייג'ן – אזרי – אזרית
גרמניה – גרמני – גרמנית
ישראל – ישראלי – ישראלית
יפן – יפני – יפנית
יהודה – יהודי – יהודית

Əvəzlik. Şəxs əvəzliləri

Bütün dillərdə olduğu kimi ibri dilində də şəxs əvəzliləri mövcuddur.
Bunlar aşağıdakılardır.

'ani-mən

'ata – sən (k.c)

'at – sən (q.c)

Hu' - o (k.c)

Hi' – o (q.c)

'Anahnu – biz

'Atem – siz (k.c)

'Aten - siz (q.c)

Hem – onlar (k.c)

Hen - onlar(q.c)

Bibliyada şəxs əvəzliliklərinin bu formalarına da rast gəlinir.

'Anohi – mən

'Anu- biz

Nahnu- biz.

İşarə əvəzlilikləri

Əvəzliliklərin bir növü də işarə əvəzliyidir. İbri dilində ze – bu (k.c), zot və ya zu – bu (q.c), ele, elu – bunlar (həm k.,həm də q.c). Məsələn, ze sefer – bu kitab, zot (zu) bahura – bu qız, 'ele sfarim – bu kitablar.

Ha müəyyənlik artikli işarə əvəzliyini əvəz edə bilər. Məsələn, ze sefer meanyen – bu kitab maraqlıdır, və ya hasefer meanyen- bu kitab maraqlıdır.

Əgər isim müəyyənlikdə olarsa, bu halda isimdən əvvəl ha, sonra ismin cinsinə uyğun işarə əvəzliyi artırılır. Məsələn, habahura hazot- həmin bu qız.

Yuxarıda göstərilən işarə əvəzliliklərindən başqa hahu- həmin o (k.c.), hahi- həmin o (q.c.), hahem – həmin onlar (k.c.), hahen - həmin onlar (q.c). Məsələn, hayeled hahu – həmin o uşaq (k.c.), hayalda hahi – həmin o uşaq (q.c.).

Eyni mənəli işarə əvəzliyini et təsirlik hal bildirən hissəciyə üçüncü şəxs şəxs sonluqlarını artırmaq yolu ilə də düzəltmək olar. Məsələn, 'otah baxura – həmin o qız, 'oto baxur – həmin o oğlan, 'otam baxurim – həmin o oğlanlar, 'otan baxurot – həmin o qızlar.

Sual əvəzliyi

Adından göründüyü kimi sual cümlələrinin qurulmasında istifadə olunur. Sual əvəzliliklərinə kim?,nə?,necə?, hansı? və s. aiddir. Bütün sual əvəzlilikləri cümlənin əvvəlində gəlir.

Canlı isimlər aşağıdakı sual əvəzlilikləri ilə işlənir:

Mi – kim?

Mihu?- o kimdir? (k.c.)

Mihi? – o kimdir (q.c.)

Cansız isimlər aşağıdakı sual əvəzlilikləri ilə işlənir:

Ma- nə?

‘Eyze- hansı (k.c.), eyzo (q.c.)

‘Eylu – hansılar? (k və q c.)

Lama- niyə?

Misallar:mi holex birhov? – küçədə kim gedir?, mihu haholex birhov? – küçədə gedən kimdir?,

Ma at rosa – sən nə istəyirsən?, ‘eyze sefer ‘ata kore? – sən hansı kitabı oxuyursan?, lama ‘ata po? – sən niyə burdasan? və.s.

Yuxarıda sadalanan sual əvəzliliklərindən başqa haim – məgər sual əvəzliyi də mövcuddur. Məsələn, haim ‘ata hole? – Məgər sən xəstəsen?

Yuxarıda göstərilən sual əvəzliliklərindən istifadə edərək cümlə düzəlt.

Qeyri-müəyyənlik əvəzliyi

Qeyri-müəyyən əvəzliliklər hərəkətin qeyri-müəyyən şəxs tərəfindən icra olunduğunu ifadə edir.

İbri dilində qeyri-müəyyən əvəzliliklər aşağıdakı yollarla ifadə olunur:

1) isim vasitəsilə;

‘ish – kim isə;

‘adam – kim isə;

‘ehad – kim isə biri

Məsələn, kim isə mənə dedi – ‘ish ‘amar li.

2) zərf vasitəsi ilə - “mi” və “ma” sual əvəzliliklərinin “she” hissəciyi ilə birgə işlədilməsi yolu ilə. Bu zaman həmin sual əvəzlilikləri öz funksiyalarını itirir və “she” hissəciyi ilə birlikdə “kim ki”, “nə ki” kimi tərcümə olunur;

Məsələn, mi she yeshalem ‘et sxar ha limud, hu ya‘avor lekita haba’a – kim ki təhsil haqqını ödəyəcək, o növbəti sinifə keçəcək.

3) “eyze”, “eyzo”, “eylu” əvəzliliklərinin sual bildirmək xüsusiyyətini itirmələri yolu ilə; Məsələn, hu kana ‘eyzo tmuna – o hansısa bir şəkil aldı.

4) Shehi, shehu, shehen, shehem hissəciklərinin “eyze” sual əvəzliyinə artırılması yolu ilə;

Məsələn, ten li eyze shehu sefer – mənə hansısa bir kitab ver.

5) 'ey önlüyünün köməyi ilə;

Məsələn, 'ey – sham – hardasa,

'ey – matay – nə vaxtsa və s.

Bitişən əvəzlilər

İbri dilində isimlərin mənsubiyyət hal göstəricisi kimi bitişən əvəzlilərdən də istifadə edirlər. Bu zaman şəxs sonluqlarının son səsi isimə artırılaraq həmin ismin həmin şəxsə aid olduğunu bildirir. Həmin bitişən əvəzlilərin ismə artırılarkən vurğunun yerini dəyişməsi ilə əlaqədar olaraq sözün hərəkəlməsində də dəyişikliklər baş verir.

Əgər isim kişi cinsində təkdədirsə onda heç bir dəyişiklik olmadan söz sadəcə bitişən əvəzlik qəbul edir.

Sefer sheli – sifri – mənim kitabım

Sefer shelxa – sifrexa – sənin kitabın (k.c.)

Sefer shelax – sefrex- sənin kitabın (q.c.)

Sefer shelo – sifro – onun kitabı (k.c.)

Sefer shelah – sifrah – onun kitabı (q.c.)

Əgər isim kişi cinsində cəmdədirsə onda əvvəl ey sonluğu artırılır, sonra isə bitişən əvəzlilər. Məsələn,

Sfarim sheli – sfaray – mənim kitablarım

Sfarim shelxa- sifreyxa- sənin kitabların (k.c.)

Sfarim shelax- sifreyx – sənin kitabların (q.c.)

Sfarim shelo – sfarayiv – onun kitabları (k.c.)

Sfarim shelah-sifreyha – onun kitabları (q.c.)

Əgər isim qadın cinsində təkdədirsə onda əvvəl at sonluğu əlavə edib, sonra bitişən əvəzliləri artırmaq lazımdır. Məsələn, qlidati – qlida sheli –mənim dondurmam, qlidatxa – qlida shelxa – sənin dondurman (k.c.) və s.

Əgər isim qadın cinsində cəmdə olarsa onda ot+ey+bitişən əvəzlilik konstruksiyasına əsasən düzəlidir. Məsələn, qlidotay – qlidot sheli – mənim dondurmalarım, qlidoteyx – qlidot shelax – sənin dondurmaların (q.c.), qlidoteyxa – qlidot shelxa – sənin dondurmaların (k.c.), qlidoteyha – qlidot shelah – onun dondurmaları (q.c.), qlidotayv – qlidot shelo – onun dondurmaları (k.c.) və s.

Birləşmələri tərcümə et.

Şagirdin anası, ananın atası, Mirinin müəllimi, Davidin şagirdi.

Seqolyat isimlər

İbri dilində bir qrup isimlər vardır ki fərqli işlənmə qaydasına malikdirlər. İbri dilində vurğu adətən sonuncu hecaya düşür, lakin seqolyat isimlərdə vurğu sondan əvvəlki hecaya düşür. Seqolyat isimlər status constructus formasında işlədilmələrinə əsasən üç qrupa bölünürlər: katl, kitl, kutl. Bu formalar seqolyat isimlərin bitişən əvəzliliklə işlədilməsi zamanı özünü biruzə verir.

Seqolyat isimlər pealim modeli üzrə cəmlənilirlər. Məsələn: sefer- sefarim.

Seqolyat isimlər smixut birləşməsinin birinci tərəfində çıxış edərkən hər hansı bir dəyişikliyə məruz qalmırlar. Lakin istisna hal olaraq, yalnız xeder- otaq sözü dəyişilrək xadar formasını qəbul edir.

Seqolat isimlərin bitişən əvəzliliklərlə işlədilməsi

Katl – kalbi, kalbex, kalbexa, kalbo, kalbah, kalbenu, kalbxem, kalbam

Kalbay, kalbeyxa, kalbeyx, kalbeynu, kalbeyxem, kalbeyhem

Kitl – diqli, diqlex, diqlexa, diqlo, diqlah, diqlenu, diqlexem, diqlam

Dqalay, dqaleyxa, dqaleyx, dqalayv, dqaleyha, dqaleynu, dqaleyxem, dqaleyhem

Kutl – kotli, kotlexa, kotlex, kotlo, kotlah, kotlenu, kotlexem, kotlam

Kotlay, kotleyxa, kotleyx, kotlayv, kotleyha, kotleynu, kotleyxem, kotleyhem

Say

Say hər bir dildə rast gəlinən nitq hissəsidir. İbri dilinin qrammatikasına görə sifət kimi say adlı da ayrıca bir nitq hissəsi yoxdur. O da sifət kimi ismin xüsusiyyətlərini daşıdığı üçün isim adla nitq hissəsinə daxil edilir.

İbri dilində miqdar saylar qadın və kişi cinsi üzrə iki tələffüz formasına malikdir. Birdən ona xətdər olan miqdar sayları istisna formaya malikdirlər. Belə ki qadın cinsində olan saylar kişi cinsi formasında, kişi cinsinə aid saylar isə qadın cinsi formasındadırlar.

Miqdar sayları adətən özündən sonra gələn isimlə cinsə görə uzlaşır. Birdən ona qədər saydan sonra gələn isim cəmlənir. Nömrələri və sayları demək üçün isə adətən qadın cinsində olan saylardan istifadə olunur.

Bununla yanaşı miqdar sayları status constructus formasına malikdirlər. Bu formalar sayın isimləşməsi və smixut birləşməsinin birinci tərəfində iştirak edərkən və ya mürəkkəb say forması yaradarkən işlədilir.

Say da isim kimi cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşır, uzlaşmayan təyini söz birləşməsinin hər iki tərəfində çıxış edir. İbri dilində saylar qadın və kişi cinsində olmaqla iki yerə bölünür. Sayların cins kateqoriyasının sonluğu bir qədər fərqli xüsusiyyətə malikdir. Belə ki, əgər qadın cinsli isimlər üçün “a” sonluğu xarakterikdirsə, sayların isə kişi cinsi üçün bu sonluq qəbul olunub. Və ya əksinə, isimlərin kişi cinsinin sonluğu sayların qadın cinsi üçün xarakterikdir.

Miqdar sayları neçə, nə qədər suallarına cavab verir. İbri dilində miqdar sayları kişi və qadın cinsinə görə fərqli formalara malikdir. Isimlərdən fərqli olaraq sayların ilkin şəkli qadın cinsi formasıdır, kişi cinsi sayları isə qadın cinsi saylarına ה şəkilçisinin artırılması yolu ilə düzəlir. Riyazi əməliyyatlar, nömrələr, sadalam və s. zammı əsasən qadın cinsi saylarından istifadə olunur. Isimlərlə uzlaşma zamanı isə say ismin cinsinə uyğun şəkildə onunla uzlaşır. Yalnız 1 sayı isimdən sonra, digər saylar isə ismin qarşısında işlədilir və isim cəm formasında olur.

Qadın cinsin miqdar sayları	Kişi cinsində miqdar sayları
אחת axat	אחד exad
שתיים ştayim	שניים şnayim
שלוש şaloş	שלושה şloşa
ארבע arba	ארבעה arbaa
חמש xameş	חמישה xamişa
שש şeş	שישה şişa
שבע şeva	שבעה şiv-a
שמונה şmone	שמונה şmona
תשע teşa	תשעה tiş-a
עשר eser	עשרה asara

שלוש תלמידות
שלושה תלמידים
חמש דורות

חמישה חדרים

Məsələn, sefer 'ehad – bir kitab (k.c), shloshe sfarim – üç kitab.

Bir və iki sayları cinsə görə dəyişərkən kökdən dəyişilir. Məsələn, 'ehad – bir (k.c), 'ahat – bir (q.c), shnaym – iki (k.c.), shtaym – iki (q.c.).

İki sayı isimlə işlənərkən dəyişikliyə uğrayır.

Məsələn, shney sfarim – iki kitab ; shtey bahurot – iki qız

Bir sayı uzlaşmayan təyini söz birləşməsinin tərkibində çıxış edərkən isimdən əvvəl gəlir. Bu zaman isim müəyyənlikdə olur. Məsələn, 'ehad hasfarim – kitablardan biri, 'ahat habahurot – qızlardan biri.

Ondan iyirmiyə qədər olan k .c-li sayları düzəltmək üçün k.c-də olan sayların sonuna “ ‘asar” artırmaq lazımdır. Məsələn, Shloshe - ‘asar – 13 (k.c).

Qadın cinsini düzəltmək üçün q.c – də olan sayların sonuna “ ‘esre “ artırmaq lazımdır. Məsələn, shalosh - ‘esre – 13 (q.c.) və.s.

Bütün onluq saylar üçün yalnız bir forma mövcuddur.

Onluq sayları düzəltmək üçün “im” sonluğundan istifadə olunur. Məsələn, 'arbaim-40, hamishim- 50, shishim-60 və.s.

100 və 200 saylarının xüsusi adları var. 100- me'a , 200- ma'taym.

300-dən 900-a qədər olan yüzlikləri düzəltmək üçün 1-dən 9-a qədər olan saylara me'a-100 sayının cəm forması olan “me'ot” atılır. Məsələn, 'arba' me'ot – 400, hamesh me'ot – 500 və.s.

1000 sayının xüsusi adı mövcuddur – 'elef.

Sıra sayları

Sıra sayları. Sıra saylarının xüsusi bir formal göstəricisi yoxdur. Yəni miqdar sayları artiklla işlədilərək sıra saylarını əmələ gətirirlər. Yalnız birdən ona qədər olan sıra saylarının xüsusi modeli vardır.

Rışon- birinci, şeni- ikinci, şlişi- üçüncü, rvii- dördüncü, xamişi- beşinci, şişi- altıncı, şivi- yeddinci, şmini- səkkinci, tişi- doqquzuncu, asiri- onuncu

İbri dilində düzəltmə zərflər

1.İbri dilində bəzi fellər öz fel funksiyalarını itirərək cümlədə digər fella işlədilərək zərf funksiyasını yerinə yetirir.Məsələn:heytev-yaxşılaşdırmaq.Heytavta lixtov – yaxşı yazmısan və ya Katavta heytev.

Hikdim – qabaqlamaq.Hikdamti lavo – tez gəlmişən.

2.Çura , ofen isimləri vasitəsilə düzələn zərflər.Məsələn:Katavti beçura nexona- düzgün formada(şəkildə) yazmaq və ya Katavti beofen naxon.

3.Be qoşmasının sifətdən - ut şəkilçisi vasitəsilə düzəldilmiş ismin birləşməsi vasitəsilə düzələn zərflər.Məsələn: Raçti beofen maher və ya raçti bemehirut.

4.Be qoşmasının feli ismin bitişən əvəzlikli forması ilə zərf (o cümlədən də feli bağlam) düzəltmək mümkündür.Məsələn: Hu nixnas bexiyyux və ya bexiyyuxo.- O, gülə-gülə içəri daxil oldu.

5.Tox kdey qoşmasından sonra gələn feli isim vasitəsilə də zərf və ya feli bağlama düzəltmək olar.Məsələn: Tox kdey xiyyux nixnas laxeder.O, gülərək otağa daxil oldu.

Feil

İbri dilində fellər fonetik xüsusiyyətlərinə görə ilkin olaraq iki hissəyəyə bölünür: salim və qeyri-salim fellər. Salim fellər tərkibindəki samitlərdən heç birinin boğaz samiti, -yud-, -vav- olmadığı, -reyş- və ya -nun- olduqda isə, fel əsasında heç bir dəyişikliyin baş vermədiyi fellərdir. Qalan bütün fellər qeyri-salim fellər qrupuna aid edilirlər. Qeyri səlim fellər də 1-ci, 2-ci və 3-cü kök samiti qeyri-salim olan fellərə bölünürlər. Fellərin bu cür bölgüsü qeyri-salim fellərin zamanlar üzrə təsriflənərkən salim fellərdən fərqlənməsi səbəbindəndir. Bu isə, öz növbəsində boğaz samitləri, həmçinin adı yuxarıda şəkilməmiş digər samitlərin fonetik xüsusiyyətləri üzündən baş verir.

Çalışma: 1. Verilmiş fellərdən salim və qeyri-salim felləri ayırın.

2. Verilmiş felləri onların fonetik xüsusiyyətlərinə görə qruplaşdırın.

3. Verilmiş qeyri-salim fellərdəki dəyişikliklərin səbəbini izah edin.

Kök və əsas

Bütün sami dillərində olduğu kimi, ibri dilində də sözlər köklərin dəyişərək müxtəlif formalara düşməsi ilə yaranır. İbri kökü, adətən, üç samitdən ibarət olur. Samitlər, sanki, sözün skeletini təşkil edirlər. Onlara artırılan digər samitlər və sait səslər isə bu kökün daşdığı mənadan doğub az və ya çox dərəcədə oxşar mənə ehtiva edən sözləri yaradırlar. Bu flektiv söz yaradıcılığı üç formada təzahür edir: 1. ön şəkilçilərin (prefikslərin); 2. sonluq şəkilçilərinin; 3. affikslərin artırılması yolu ilə. Adı çəkilən yollarla sözlər müəyyən modellər, belə demək mümkünsə, “düsturlar” əsasında yaranır. Hər bir düstur müəyyən qrup sözlərin yaradılmasında istifadə olunur. Məsələn, -kattal- modeli əsasında peşə və sənət bildirən, -maktel- modeli əsasında alət və mexanizm adlarını ifadə edən sözlər yaranır və s.

Çalışma: 1. -ş m r- kökündən yaranan sözləri lüğətdən tapın, onların hansı flektiv vasitələrlə və hansı modellərlə düzəldiyinə fikir verin.

2. -k t v- kökündən yaranan sözləri lüğətdən tapın, onların hansı flektiv vasitələrlə və hansı modellərlə düzəldiyinə fikir verin.

3. Verilmiş modellər əsasında verilmiş köklərdən sözlər yaradın, sonra bu sözlərin ibri dilində olub-olmadığını yoxlayın və mənalarını öyrənin.

Bütün flektiv dillərdə olduğu kimi, ibri dilində də daxili fleksiya, geminasiya və affikslərin söz yaradıcılığında mühüm rolu vardır. İbri dilində daxili fleksiya kökün samitləri arasındakı saitlərin dəyişərək yeni söz yaratması, geminasiya kök samitlərindən birinin qoşalaşması, affiks isə, kökün əvvəlinə və sonuna müxtəlif ön və sonluq şəkilçilərinin artırılmasından ibarətdir. İbri dilində geminasiya hadisəsi, adətən, kökün ikinci samitində təzahür edir. Ənənəvi prefikslərdən -ta-, -mi-, -ma-, suffikslərdən isə, -on-, -an-, -it- və s. göstərmək olar.

Çalışma: 1. tafkid, noqdan, maftex, matsber, konanit, ademet sözlərində əsasın hansı yollarla dəyişdiyini aydınlaşdırın.

2. -k t v-, -q n v-, -n p x-, -x y l-, -s p n- köklərindən geminasiya yolu ilə hansı sözlərin yarandığını öyrənin.

İbri dilində salim fel tipləri dedikdə işləndiyi fel əsasında bu əsasın qaydalarından xaric heç bir şəkildə təzahür etməyən fel kökləri nəzərdə tutulur. Yəni, kök samitlərindən heç biri boğaz samiti olmamalı, həmçinin, tərkibində -yud-, -vav-, -reyş- və -nun- samitləri olan köklər fel əsaslarında işlənərkən onlarda həmin əsasın qaydalarından xaric heç bir forma dəyişikliyi olmamalıdır. Adı çəkilən samitlərdən boğaz samitləri və reyşin fel əsaslarını dəyişdirməsi, ilk növbədə, onların ibri dilinə xas bir sıra fonetik qaydalara uymaması ilə bağlıdır. -Yud-, -vav- qismən də -nun- samitləri isə zəif yaxud dözümsüz samitlər sayılırlar. Yəni, kökdəki müəyyən forma dəyişiklikləri zamanı bu samitlər ya samit səslərini itirir, ya da tamamilə kökdən düşürlər. Deyilən xüsusiyyətləri daşımayan samitlərdən ibarət qalan fellər isə salim fel qrupuna aiddir.

Çalışma: 1. -q n v-, -k t v-, -k b l-, -ş m r-, -b l m-, -s t m- köklərindən müxtəlif fel əsaslarında sözlər yaradır.

2. Verilmiş cümlələrdəki fellərin salim tipli olub-olmadığını müəyyənləşdirin və onlardakı dəyişiklikləri qeyd edin.

Feil bablarının indiki zaman forması

İbri dilində, ümumiyyətlə, felin indiki zamanı onun feli sifət şəkli vasitəsilə yaranır. İndiki zamanda şəxs kateqoriyası mövcud deyildir. Salim fellərin indiki zaman şəkli aşağıdakı qaydadadır:

1. pa'al – po'el. Məs: כותב kotev, שומר somer, מוסר moser s.

2. pi'el – mefa'el. Məs: מקבל mekabel, מגדל meqadel, מדבר medaber və s.

3. hif'il – maf'il. Məs: מכתیب maxtiv, מכניס maxnis, ממשיך mamšix və s.

4. hitpa'el – mitpa'el. Məs: מתרגל mitraqel, מתבסס mitbases, מתפנק mitpanek və s.

5. nif'al – nif'al. Məs: נכנס nixnas, נזכר nizkar, נדרש nidraş və s.

6. pu'al – mefu'al. Məs: מקובל mekubal, מפונק mefunak, מגודל mequdal və s.

7. huf'al – muf'al. Məs: מוסמך musmax, מומשך mumşax, מוגזם muqzam və s.

Bu fellərin q.c. şəkli hif'il əsasında əsasa -ah- sonluğu artırmaqla, qalan əsaslarda -et- suffiksi vasitəsilə düzəlir. K.c. cəm şəkli -im-, q.c. cəm şəkli isə -ot- suffiksləri vasitəsilə yaranır.

Çalışma: 1. Verilmiş fel köklərini müxtəlif fel əsaslarının indiki zamanında işlədin.

2. Verilmiş mətndə fel əsaslarının indiki zaman şəklini taparaq cinsini və kəmiyyətini müəyyən edin.

Feil bablarının keçmiş zaman forması

İbri dilində felin iki keçmiş zaman şəkli vardır: keçmiş sadə və keçmiş davamedici. Davamedici şəkil indiki zamana היה-hayah- (olmaq) felinin keçmiş zaman şəklinin artırılması yolu ilə yaranır. Felin keçmiş zaman şəkli cins, kəmiyyət və şəxs kateqoriyalarına malikdir. Salim fellərin keçmiş zaman şəkli aşağıdakı qaydadadır:

1. pa'al – pa'al. Məs: כתב katav, שמר şamar, מסר masar s.

2. pi'el – pi'el. Məs: קיבל kibel, גידל qidel, דיבר diber və s.

3. hif'il – hif'il. Məs: הכתיב hixtiv, הכניס hixnis, המשיך himşix və s.

4. hitpa'el – hitpa'el. Məs: התרגל hitraqel, התבסס hitbases, התפנק hitpanek və s.

5. nif'al – nif'al. Məs: נכנס nixnas, נזכר nizkar, נדרש nidraş və s.

6. pu'al – pu'al. Məs: קובל kubal, פונק punak, גודל qudal və s.

7. huf'al – huf'al. Məs: הוסמך husmax, הומשך humşax, הוגזם huqzam və s.

Çalışma: 1. Verilmiş fel köklərini müxtəlif fel əsaslarının keçmiş zamanında işlədin.

3. Verilmiş mətndə fel əsaslarının keçmiş zaman şəklini taparaq cinsini, şəxsini və kəmiyyətini müəyyən edin.

Əmrin ibri dilində ifadə formaları

İbri dilində əmr gələcək zaman formasından prefiksin atılması yolu ilə düzəldilir. Məchul növ bildirən pual və hofal bablarının əmr forması mövcud deyildir.

Bininla yanaşı müasir danışiq dilində adətən felin gələcək forması əmr kimi işlədilir.

Həmçinin əmri məsdər ilə də ifadə etmək olar. Bu zaman məsdər forması ilə verilmiş əmr “etmək lazımdır, etmək olar” mənasını bildirir. Onun inkarı isə eyin ədatı ilə düzəlir və “etmək olmaz” mənasını bildirir.

Felin əmr formasından sonra na, ana, bevakaşa(nə olar, zahmat olmasa, xahiş edirəm) sözləri işlədilə bilər.

Məsdər

Sadə məsdər.

İbri dilində məsdərin iki forması vardır: sadə məsdər(infinitivus absolyututs) və mürəkkəb məsdər(infinitivus constructus)

Sadə məsdər yalnız klassik ədəbiyyatda işlədilmiş, müasir dildə tamamilə istifadədən çıxmışdır. Sadə məsdər eyni kökdən olan felin qarşısında işlədilərək həmin hərəkətin qüvvətləndirilməsinə xidmət etmişdir. Məsələn : maşol timşol- öz hakimliyinlə hakimlik edəcəksən.

Mürəkkəb məsdər.

Mürəkkəb məsdər adətən le qoşması ilə düzəlir, lakin mürəkkəb məsdərin be, ke, mi qoşmalı formalarını da işlətmək olar, Mürəkkəb məsdər fel kimi hərəkət bildirirsə də isim xarakterlidir. Belə ki, mürəkkəb məsdər də isim kimi müxtəlif qoşmalarla işlədilə birlər, Mürəkkəb məsdər həmçinin bitişən əvəzliliklərlə də işlədilir.

Məsələn: לכתוב lixtov, בכתוב bixtov, ככתוב kixtov, מכתוב mixtov

Paal babında felin zamana , şəxsə , cinsə və kəmiyyətə görə təsriflənməsi

Paal babı sadə fel babıdır, məlum növdədir məchul forması isə nifal babıdır. כתב Katav – yazmaq felinin paal babında təsriflənməsi.

Sadə məsdər: כתוב katov

Mürəkkəb məsdər: לכתוב lixtov

İndiki zaman: כותב - כותבים - כותבת - כותב kotev, kotevet, kotvim, kotvot

Keçmiş zaman : אני katavti, ata katavta, at katavt, hu katav, hi katva, anaxnu katavnu, atem katavtem, aten katavten, hem, hen katvu

אני כתבתי

אתה כתבת

את כתבת

הוא כתב

היא כתבה

אנחנו כתבנו

אתם כתבתם

אתן כתבתן

הם כתבו

הן כתבו

Gələcək zaman: Ani extov, ata tixtov, at tixtevi, hu yixtov, hi tixtov, anaxnu nixtov, atem tixtevu, aten tixtevu, hem hen yixtevu

אני אכתוב

אתה תכתוב

את תכתבי

הוא יכתוב

היא תכתוב

אנחנו נכתוב

אתם תכתבו

אתן תכתבו

הם יכתבו

הן יכתבו

Əmr: ktov, kitvi, kitvu

כתוב, כתבי, כתבו

Fellərin nifal babında zamana , şəxsə , cinsə və kəmiyyətə görə təsriflənməsi

Nifal babı papal babının məchul formasıdır. Paal babından ni prefiksinin artırılması yolu ilə düzəlir. bəzi hallarda məchulluqla yanaşı qayıdış növ də bildirir.

Sadə məsdər: נכנס nixnos

Mürəkkəb məsdər: להיכנס lehikanəs

İndiki zaman: nixnas, nixneset, nixnasim, nixnasot

נכנס- נכנסת- נכנסים- נכנסות

Keçmiş zaman: nixnasti, nixnasta, nixnast, nixnas, nixnesa, nixnasnu, nixnastem, nixnasten, nixnesu

נכנסתי

נכנסת\ נכנסת

נכנס\ נכנסה

נכנסנו

נכנסתם\ נכנסתן

נכנסו\ נכנסו

Gələcək zaman: ekanes, tikanes, tikansi, yikanes, tikanes, nikanes. Tikansu, yikansu

איכנס

תיכנס\ תיכנסי

ייתכנס\ ייתכנסי

ניכנס

תיכנסו

ייתכנסו

Əmr: hikanes, hikansi, hikansu

היכנס\ היכנסי\ היכנסו

Fellərin piel babında zamana, şəxsə, cinsə və kəmiyyətə görə təsrifi

Piel babı paal babından ikinci kök samitinin qoşalaşması yolu ilə düzələrək intensivlik, hərəkətin şiddətliliyini ifadə edir. Piel babının məchul forması isə pual babıdır.

Sadə məsdər: דבר daber

Mürəkkəb məsdər: לדבר ledaber

İndiki zaman: medaber, medaberet, medabrim. Medabrot

מדבר\מזכרת\מזכרים\מזכרות

Keçmiş zaman: dibarti, dibarta, dibart, diber, dibra, dibarnu, dibartem, dibarten, dibru

דיברתי

דיברת\דיברת

דיבר\דיברה

דיברנו

דיברתם\דיברתן

דיברו

Gələcək zaman: adaber, tedaber, tedabri, yedaber, tedaber, nedaber, tedabru, yedabru

אדבר

תדבר\תדברי

ידבר\תדבר

נדבר

תדברו

ידברו

Əmr: daber, dabri, dabru

דבר\דברי\דברו

Fellərin pual babında zamana, şəxsə, cinsə və kəmiyyətə görə təsrifi

Pual babı piel babının məchul növ formasıdır. Piel babı kimi ikinci kök samitinin qoşalaşması yolu ilə düzələrək intensivlik, hərəkətin şiddətliliyini ifadə edir.

Sadə məsdər: פועל puol

Mürəkkəb məsdər forması yoxdur.

İndiki zaman: medubar, meduberet, medubarim, medubarot

מדובר\מדוברת\מדוברים\מדוברות

Keçmiş zaman: dubarti, dubarta, dubart, dubar, dubra. Dubarnu. Dubartem, dubarten, dubru

דוברתי

דוברת\דוברת

דובר\דוברה

דוברנו

דוברתם\דוברתן

דוברו

Gələcək zaman: adubar, tedubar, tedubri, yedubar, tedubar, nedubar, tedubru, yedubru

אדובר

תדובר\תדוברי

ידובר\ידובר

נדובר

תדוברו

ידוברו

Əmr forması yoxdur.

Fellərin Hifil babında zamana , şəxsə , cinsə və kəmiyyətə görə təsriflənməsi

Hifil babı paal babından hi prefiksi vasitəsilə düzələrək icbarilik , yəni hərəkətin hər hansı bir şəxs və ya əşya üzərində icra olunduğunu bildirir. Hifil babının məchul forması isə hofal babıdır.

Sadə məsdər: הסכם haskem

Mürəkkəb məsdər: להסכים lehaskim

İndiki zaman: maskim, maskima, maskimim, maskimot

מסכים\מסכימה\מסכימים\מסכימות

Keçmiş zaman: hiskamti, hiskamta, hiskamt, hiskim, hiskima, hiskamnu, hiskamtem, hiskamten, hiskimu

הסכמתי

הסכמת\הסכמת

הסכים\הסכימה

הסכמנו

הסכמתם\הסכמתן

הסכימו

Gələcək zaman: Askim, taskim, taskimi, yaskim, taskim, naskim, taskimu, yaskimu

אסכים

תסכים\תסכימי

יסכים\תסכים

נסכים

תסכימו

יסכימו

Əmr: haskim, haskimi, haskimu

הסכים\הסכימי\הסכימו

Fellərin hofal babında zamana , şəxsə , cinsə və kəmiyyətə görə təsriflənməsi

Hofal babı hifil babının məchul formasıdır. Hifil babından ho prefiksi vasitəsilə düzələrək hifil babı kimi icbarilik , yəni hərəkətin hər hansı bir şəxs və ya əşya üzərində icra olunduğunu bildirir.

Sadə məsdər: הוסכם hoskam

Mürəkkəb məsdər forması yoxdur

İndiki zaman: muskam, muskemet, muskamim, muskamot

מוסכם\מוסכמת\מוסכמים\מוסכמות

Keçmiş zaman: huskamti, huskamta, huskamt, huskam, huskema, huskamnu, huskamtem, huskamten, huskemu

הוסכמתי

הוסכמת\הוסכמת

הוסכם\הוסכמה

הוסכמו

הוסכמתם\הוסכמתן

הוסכמו

Gələcək zaman: uskam, tuskam, tuskemi, yuskam, tuskam, nuskam, tuskemu, yuskemu

אוסכם

תוסכם\תוסכמי

יוסכם\תוסכם

נוסכם

תוסכמו

יוסכמו

Əmr forması yoxdur.

Fellərin hitpael babında zamana , şəxsə , cinsə və kəmiyyətə görə təsriflənməsi

Hitpael babı piel babından hit prefiksi və ikinci kök samitinin qoşalaşması yolu ilə düzəlir, qayıdış və qarşılıq növ bildirir.

Sadə məsdər: התחתן hitxaten

Mürəkkəb məsdər: להתחתן lehitxaten

İndiki zaman: mitxaten, mitxatenet, mitxatnim, mitxatnot

מתחתן\מתחתנת\מתחתנים\מתחתנות

Keçmiş zaman: hitxatanti, hitxatanta, hitxatant, hitxaten, hitxatna, hitxatannu, hitxatantem, hitxatanten, hitxatnu

התחתנתי

התחתנת\התחתנת

התחתן\התחתנה

התחתנו

התחתנתם\התחתנתן

התחתנו

Gələcək zaman: etxaten, titxaten, titxatni9, yitxaten, titxaten, nitxaten, titxatnu, yitxatnu

אתחתן

תתחתן\תתחתני

יתחתן\תתחתן

נתחתן

תתחתנו

יתחתנו

Ömr: Hitxaten, hitxatni, hitxatnu

התחתן\התחתני\התחתנו

Sifət

İbri dilində sifətlər ad qrupu sözlərə daxildir. Sifət həmişə aid olduğu isimdən sonra gəlib onunla kəmiyyət, cins və müəyyənlik kateqoriyalarına görə uzlaşır. Cinsə görə uzlaşma ismin cəmlənərkən qəbul etdiyi şəkilçi ilə deyil, onun özünün cinsinə görə olur. Qadın cinsi sifətləri kişi cinsinin sonuna -ah- və ya -et- şəkilçilərinin artırılması ilə düzəlir. Aid olduğu isimlə kəmiyyətə görə uzlaşarkən isə, sifətlər ismin cinsindən asılı olaraq qadın yaxud kişi cinsi isimlərinin cəm şəkilçilərini qəbul edirlər.

Çalışma: 1. Verilmiş sifətləri isimlərlə işlədin. İsim-sifət uzlaşmalarına diqqət yetirin.

2. Verilmiş isimləri cəmdə sifətlərlə işlədin.

3. Verilmiş sifətlərin kişi cinsi tək şəkillərini yazın.

Düzəltmə sifətlər

Düzəltmə sifətlər söz kökünə müxtəlif sonluq şəkilçiləri (o cümlədən, nisbi sifət suffiksləri) artırılması vasitəsilə, yaxud fel əsaslarının indiki zamanı vasitəsilə yaranırlar. Sonluq şəkilçilərindən -an- və -ani- vasitəsilə, adətən, obyektin şəxsi keyfiyyətini, xarakterik xüsusiyyətlərini bildirən sifətlər yaranır. Felin indiki zamanı isə əslində feli sifət olduğundan, sifət kimi işlənərkən bu qrup sözlərdə heç bir dəyişiklik baş vermir.

Çalışma: 1. Verilmiş cümlələrdən hansında felin indiki zamanının sifət kimi işləndiyini müəyyən edin.

2. Verilmiş köklərə -an- şəkilçisi artırmaqla sifətlər düzəldin və bu sifətləri cümlədə işlədin.

Söz birləşməsi

Söz birləşməsi adlı bu hissədə ismi söz birləşməsindən bəhs olunur. İbri dilində ismi söz birləşməsi uzlaşan, uzlaşmayan və qarışıq təyini söz birləşməsi olmaqla üç yerə bölünür.

Uzlaşan təyini söz birləşməsi isim sifət birləşməsi olub, cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşır.

Məsələn, “təzə kitab”- “sefer hadash”, “təzə kitablar” – “sfarim hadashim”.

Göstərilən birinci misalda isim kişi cinsində təkdə verildiyi halda sifət də eyni cins və kəmiyyəti qəbul etmişdir. İkinci misalda isə isim kişi cinsi cəmdə olduğu üçün sifət də kişi cinsi cəm şəkilçisini qəbul edib.

Və ya, “gözəl qız” - “baxura yafa”, “gözəl qızlar” – “baxurot yafot”.

Birinci misalda isim və sifət qadın cinsi təkdə olduqları halda, ikinci misalda isə hər ikisi qadın cinsi cəm şəkilçisini qəbul etmişdir.

Lakin bu uzlaşma bəzən ayrı-ayrı sözlərdə pozula bilər. Belə sözlər istisnalıq təşkil edir. Yəni qadın cinsində olan isim cəmlənərkən kişi cinsinin cəm şəkilçisini, sifət isə yenə də qadın cinsinin cəm sonluğunu qəbul edir. Məsələn, təkdə “yeni söz” – “mila hadasha” , cəmdə “milim hadashot”, təkdə “xüsusi il” – “shana meyuxedet”, cəmdə “shanim meyuxadot” və s.

İbri dilində bir qrup isimlər var ki, formaca kişi cinsində olub əslində qadın cinsli isimlər hesab olunurlar. Məsələn, delet sözü formaca kişi cinsində olsa da əslində qadın cinsindədir. “Təzə qapı”- “delet hadasha” , “təzə qapılar”- “dlatot hadashot”.

Verilmiş birləşmələri ibri dilində yaz: maraqlı dər, böyük otaq, təzə mənzil, balaca uşaq.

Uzlaşmayan təyini söz birləşməsi

Uzlaşmayan təyini söz birləşməsi isim isim birləşməsi olub, bəzən ərəb dilinə uyğun olaraq izafət birləşməsi də adlanır. Sadə və mürəkkəb olmaqla iki yerə bölünür.

Sadə izafət birləşməsinin əmələ gəlməsində heç bir köməkçi vasitə iştirak etmir. Məsələn, “tələbənin kitabı”– “sefer talmid”.

İzafət birləşməsi müəyyənlikdə və qeyri-müəyyənlikdə ola bilər. Birləşmə müəyyənlikdə olarkən, həmişə ən sonuncu tərəf müəyyənlik artikli qəbul edir. Məsələn, “müəyyən tələbənin müəyyən kitabı” – “sefer hatalmid”.

Qeyri-müəyyənlikdə olarkən isə heç bir tərəf dəyişikliyə uğramır.

Mürəkkəb uzlaşmayan təyini söz birləşməsi isə “shel” hissəciyi vasitəsilə düzəlir. Məsələn, “tələbənin kitabı” – “sefer shel talmid”. Müəyyənlikdə olan mürəkkəb uzlaşmayan təyini söz birləşməsi hər iki tərəfə müəyyənlik artiklinin artırılması yolu ilə düzəlir. Məsələn, “müəyyən tələbənin müəyyən kitabı” – “hasefer shel hatalmid”.

Sadə uzlaşmayan təyini söz birləşməsi cəmlənərkən birləşmənin birinci tərəfi “ey” sonlugunu qəbul edir. Məsələn, “məktəbin tələbələrinin kitabları” – “sifrey talmidey beyt-hasefer”.

Mürəkkəb uzlaşmayan təyini söz birləşməsi cəmlənərkən birləşmənin hər iki tərəfi ismin cinsinə uyğun olaraq “im” və ya “ot” cəm şəkilçisini qəbul edir. Məsələn, “şəhərin zavodları” – “mifalim shel ha ‘ir”, “şəhərlərin zavodları” – “mifalim shel ha ‘arim” və s.

Verilmiş birləşmələri ibri dilində yaz: kitabın səhifəsi, otağın qapısı, otağın böyük divarları, gözəl şəhərin təzə binaları.

Qarışıq təyini söz birləşmələri

Qarışıq təyini söz birləşməsi dedikdə uzlaşan və uzlaşmayan təyini söz birləşməsinin cümlədə birgə işlənməsi nəzərdə tutulur.

Sadə uzlaşmayan təyini söz birləşməsi sifətlə işlənərkən sifət həmin birləşmənin ən sonunda işlənir. Hətta, hər bir tərəfin aid olduğu sifət varsa həmin sifətlər hər biri birləşmənin sonunda gəlir. Məsələn, “təzə dükanın varli sahibi” – “baal xanut ashir hadasha” . Misaldan göründüyü kimi əvvəl isimlər, sonra isə sifətlər isimlərin düzəldüyü ardıcılıqla düzülmüşlər.

Həmin birləşmə müəyyənlikdə işlənersə, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi ən sonuncu ismin qarşısında və eləcə də, bütün sifətlərin qarşısında müəyyənlik artikli işlənir. Məsələn, “müəyyən təzə dükanın müəyyən varli sahibi” – “ba‘al hexanut ha‘ashir hehadasha”

Mürəkkəb uzlaşmayan təyini söz birləşməsi sifətlə işlənərkən sifət aid olduğu ismin yanında gəlir. Məsələn, “təzə dükanın varli sahibi” - “baʿal ʿashir shel xanut hadasha”.

Müəyyənlikdə olduqda isə ha müəyyənlik artikli hər bir isim və sifətin öz yanında işlənir. Məsələn, “müəyyən təzə dükanın müəyyən varli sahibi” - “habaʿal haʿashir shel hexanut hehadasha”.

Verilmiş birləşmələri ibri dilində yaz:yeni dövlət başçısının maraqlı nitqi (müəyyənlik və qeyri-müəyyənlikdə), yeni məktəbin ağıllı uşaqlarının adlarının siyahısı.

Uzlaşan təyini söz birləşməsindən fərqli olaraq, ismin isimlə xüsusi şəkildə birləşməsinə status konstruktus (tərkibi hal), smixut (yəh.dil.), yaxud da izafət (ərəb dil.) deyilir. Burada ismin biri digərini həmişə yiyəlik halda durması ilə təyin edir.

Azərbaycan dilində təyini söz birləşmələrində olduğu kimi, ərəb və yəhudi dilində də uzlaşmayan təyini söz birləşmələrini təşkil edən isimlər arasında son dərəcə müxtəlif mənə əlaqələri vardır; o cümlədən, malikiyyət əlaqəsi (məs: Davudun kitabı); nisbət əlaqəsi (məs: Nil çayı); zaman əlaqəsi (məs: qış fəsli); məkan əlaqəsi (məs: kitabın vərəqi); obyekt əlaqəsi (məs: Musanın öldürülməsi); subyekt əlaqəsi (məs: Musanın öldürməsi) və s.

İzafətin xüsusən aşağıdakı cəhətlərinə diqqət yetirilməlidir:

- 1) təyin özündən əvvəlki ismi nəinki təyin edir, eyni zamanda onun üçün, bir növ artikl rolunu da oynayır, yəni təyinlənənə müəyyənlik də verir: burada artiklın işlədilməsinə daha ehtiyac qalmır.
- 2) təyin həmişə yiyəlikdə durduğu halda, təyinlənin hallanma cəhətcə azaddır, yəni yerinə görə müxtəlif hallarda ola bilər.
- 3) İzafəti təşkil edən tərəflərin hər biri həmcins üzvlər kimi artırıla bilər, yəni bir təyinin bir neçə təyinlənəni, və ya əksinə, bir neçə təyinin bir təyinlənəni ola bilər.

Cümlə

İbri dilində cümlə sadə, mürəkkəb və düzəltmə olmaqla üç yerə bölünür.

Sadə cümlə. Adından görendüyü kimi sadə cümlədə bir mübtəda və bir xəbər olur. Bir çox sami dillərində olduğu kimi ibri dilində də sadə cümlə ismi və feli olmaqla iki yerə bölünür.

İsmi cümlənin xəbəri isim, sifət və zərf, şəxs əvəzliyi ilə ifadə olunur. Məsələn,

Uşaq ağıllıdır – hayeled xacham

Kitab burdadır – hasefer po

Nümayiş səhərdir – hahafqana baboker

Bu əşya sənindir – hadavar shelcha

Sara gözəldir – Sara hi' yafa və s.

Göründüyü kimi bu misallarda xəbər vəzifəsində fel deyil, yuxarıda sadalanan nitq hissələri çıxış etmişdir.

Bəzən ismi cümlədə isimlə xəbəri əlaqələndirmək üçün oqed adlanan hissəcikdən istifadə olunur. Bu zaman isimlə ismi xəbərin arasına ismin cinsinə uyğun olaraq şəxs əvəzliyi daxil olur. Məsələn, Dan müəllimdir - Dan hu more.

Həmin cümlələri keçmiş və gələcək zamanda işlətmək üçün “haya”, “naase” kimi köməkçi fellərdən istifadə olunur. Məsələn, “o ağıllı idi” – “hu' haya xacham”, “o ağıllı olacaq” – “hu' yihye xacham”. Bu kimi cümlələrdə “haya” fel kimi deyil, ismi xəbərin daşıyıcısı kimi çıxış etmişdir.

“Oqed” . Üçüncü şəxs əvəzlilikləri : hu, hi, hem, hen ismi cümlədə işlədilərək ismi cümlədə xəbər şəkilçisi kimi iştirak edir. Adətən iki isim arasında işlədilir. Bəzən isim sifət arasında da işlədilə bilər. Məsələn: Hasefer meanyen.

Hasefer hu xomer lekria.

Oqed funksiyasını yerinə yetirən oqed mübtəda ilə uzlaşır.

Oqed formasının inkar forması eyn ədatının bitişən əvəzlikli forması vasitəsilə düzəlir. Məsələn: Hasefer eyno xomer lixtov bo.

Oqedin keçmiş və gələcək zaman forması haya feli vasitəsilə düzəlir.

Cümlələri tərcümə et.

Otaq böyükdür. Mənzil kiçikdir. Kitab maraqlıdır. Musiqi maraqlıdır. Akademiya böyükdür. Ata yaxşıdır. Ana yaxşıdır.

Feli xəbərli cümlə

Adından göründüyü kimi isim və fel birləşməsindən ibarət olur. Məsələn, uşaq gedir – hayeled holex. Ümumiyyətlə cümlə sadə, tabeli mürəkkəb və tabesiz mürəkkəb olmaqla üç yerə bölünür.

Sadə cümlənin tərkibində bir mübtəda və xəbər olur. Məsələn, talmid lomed et hashiurim – şagird dərslərini öyrənir.

Tabeli mürəkkəb cümlənin tərkibində birdən çox mübtəda və xəbər çıxış edir, amma bu cümlələr biri digərindən asılı olur

İbri dilində cümlə üzvlərinin sıralanması aşağıdakı kimidir:

İsim- fel- tamamlıq- yer zərfliyi. Məsələn, uşaq evdə alma yedi – hayeled achal tapuah

“Stami” forması

Qeyri müəyyən şəxslə cümlələr. Bu cümlələr üç yolla düzəlir.

1. Hər hansı bir felin hər 3 zamanda üçüncü şəxs cəm forması vasitəsilə. Məsələn: Amru şeyarad qeşem.

Omrim şeyored qeşem.

Yomru şeyered qeşem.

2. Məchul felin üçüncü şəxs tək forması vasitəsilə düzələ bilər. Məsələn: Neemar şeyered qeşem.

3. Bəzi fellərin hitpael babında üçüncü şəxsin tək forması vasitəsilə. Məsələn: Nistaber şe yered qeşem.
babayt

İnkar ədatları və onların işlənmə qaydaları

İbri dilində inkarlıq hissəcikləri adlara və fellərə aid heç bir xüsusiyyətə malik deyildir, yəni şəxsə, kəmiyyətə, zamana görə dəyişmirlər. Bu hissəciklər yalnız adlar və fellərlə işlənərək inkarlıq bildirirlər. Bu hissəciklərin hamısı ayrı yazılır. İnkarlıq hissəciklərini ayrı-ayrılıqda təsnif etmək məqsədə uyğundur.

[eyn] inkar hissəciyi ancaq indiki zaman aiddir, yəni bu hissəciyin işləndiyi cümlə indiki zamanda olur. “Yoxdur” mənası verir. İsim, sifət, əvəzlilərə aid olur, həmçinin məsdər qarşısında işlədilir.

[eyn li avoda] – Mənim işim yoxdur.

[eyn leka savlanut] – Sənin hövsələn yoxdur.

[eyn seder po] – Burada səliqəlik (qayda-qanun) yoxdur.

[eyn lizroq siqriya] – Siqareti tullama.

Bu hissəcik bitişən əvəzliliklərlə işlənərək şəxsə, yəni şəxs əvəzliliklərinə aid olub onlarda və bəzən müəyyən bir əşya və ya hadisənin hansı bir xüsusiyyətində inkarlıq bildirir.

[eynenu avoda]- Onun işi yoxdur.

[habayit eynenu qadol] – Ev böyük deyil.

Bitişən əvəzliliklərlə işlənən bu hissəcik fellərin qarşısında işlənəndə “ma²” kimi işlənir və şəxsə aid olur.

[madua eyn ka medaber ivrit] - Niyə ibri dilində danışmırsan?

Bu forma əsasən ədəbiyyat dilində istifadə olunur, danışqda isə [lo] istifadə olunur.

[lo] hissəciyi ibri dilində ən çox işlənən inkarlıq bildirən hissəcikdir və Azərbaycan dilinə “ma²” kimi tərcümə olunur. Bu inkarlıq hissəciyi həmişə hərəkətə aid olub fel qarşısında işlənir və demək olar ki, felin bütün zamanları ilə işlənir.

[lo ektov] - Mən yazmayacam.

[hu lo med] - O oxumur.

[lo halaknu] – Biz gəlməmişdik.

[al] – inkar hissəciyi də hərəkətə aid olub və Azərbaycan dilindəki “ma²” şəkilçisi mənasını verir. Bu inkar hissəciyi yalnız gələcək zamanda olan felin qarşısında işlənir və felin əmr şəklini bildirir.

[al tilmad] – Oxuma! (dərs)

[al taşir] – Oxuma! (mahnı)

[al tiktevi] – Yazmasın!

[al tisqeru] – Bağlamasınlar!

[lelo] – inkar hissəciyi isimlərin qarşısında işlənir və “sız” mənasını

verir. Bu hissəcik qoşulduğu sözlə əsasən ismə aid olur və sifət rolunu oynayır.

[ir lelo hafaqa] – tənəffüссüz (sakit olmayan) şəhər

[adam lelo sefeq] – şübhəsiz insan

[bli] – inkar hissəciyi isimlərin qarşısında işlənir və “sız⁴” mənasını verir. Bu hissəcik də qoşulduğu sözlə birlikdə ismə aid olur, sifət rolunu oynayır.

[iş bli avoda] – işsiz adam

[derek bli sof] – sonsuz yol.

Bu hissəcik həmçinin məsdər qarşısında da işlənir, bu zaman o işləndiyi sözlə birlikdə fələ aid olur.

[ana bli lada at] – Bilmədən cavab verdi.

[şa al bli laqun] – Qalxmadan soruşdu.

[haser] inkar hissəciyi isimlərin qarşısında işlənərək “sız⁴” kimi tərcümə olunur. İşləndiyi sözlə ismə aid olub və sifət rolunu yerinə yetirir.

[iş haser nisayon] – təcrübəsiz insan

[hayal haser neşeq] – silahsız əsgər

Bu hissəciyin [hoser] forması isimlərin qarşısında işlənərək qoşulduğu sözlə birlikdə hərəkətə, yəni fələ aid olur.

[lehitlaveş behoser ta am] – zövqsüz geyinmək

[hu sovel mehoser bitahom] - O təhlükəsizlikdən əzab çəkir.

[bilti] inkar hissəciyi fəli sifətlərin qarşısında işlənir və “ma²” mənasını verir. İşləndiyi sözlə birlikdə ismə aid olur.

[eyzor bilti meşumar] - Qorunmayan ərazi.

[ktiva bilti menuqad] - Səsləndirilməyən yazı.

[i] inkar hissəciyi isimlərin qarşısında işlənərək “sız⁴” bəzən də “qeyri” mənasını verir və işləndiyi sözlə birlikdə isimə aid olub sifət rolunda iştirak edir.

[rehov i ra aş] - səs-küysüz küçə

[adam i sedeq] - haqsız insan.

Bu hissəcik köməkçi fəl olan [efşar] “olar” la işlənərək “olmaz” mənasını verir və özündən sonra məsdər tələb edir.

[i efşar laleket] – Getmək olmaz.

[i efşar lehistaqel] – Baxmaq olmaz.

[şum] və [af] inkar hissəcikləri “heç” mənasını verir, adlar qarşısında, bəzən də tək işlənilirlər.

[şum davar]- Heç bir şey

[eyn ka n şum] – Burada heç nə (heç bir şey) yoxdur.

[af ehad] - Heç kəs

[af pa am] – Heç vaxt.

Bu inkar hissəcikləri ən çox istifadə olunanlardır, bunlardan başqa [bal], [belo], [la w] inkar hissəcikləri mövcuddur, amma bu inkar hissəcikləri az istifadə olunur.

Yeş və Eyn

İbri dilində mövcudluq və varlıq mənasın bildirən [yeş] hissəciyi Azərbaycan dilinə“var, vardır” kimi tərcümə olunur. Bu hissəcik əsasən indiki zamana aid olur və bitişən əvəzliliklərlə də işlənir.

[yeş li kelev] - Mənim itim var.

[yeşka mekona] - Sənin maşının var.

Adətən cümlənin əvvəlində işlədilir.Mənsubiyyət , malikiyyət bildirdikdə le qoşmasının bitişən əvəzlikli forması ilə işlədilir. Yer bildirdikdə isə özündən sonra yer bildirən qoşmaları tələb edir.

Eyn inkar ədatıdır. Yeş felinin inkarını əmələ gətirir,yoxdur kimi tərcümə olunur.

Keçmiş və gələcək zamanda bu sözlər haya feli vasitəsilə əvəz olunurlar.

İbri dilində təsdiq bildirən hissəciklər də var. Bu da [ken] hissəciyidir. Bu hissəcik Azərbaycan dilinə “bəli”, “hə” mənasını verir. Bu hissəcik iki məqamda işlənir:

1. Əvvəlki cümlədə deyilmiş (sual olunmuş) bir fikrin təsdiqi məqamında:

[ata avo liruşalayım? - ken] – Sən Yerusəlimə gedəcəksən? – Bəli (hə).

2. Əvvəldə başqasının dediyini və ya (özünün) haqqında fikirləşdiyi məsələnin təsdiqi məqamında:

[ken, ata sariq lehasbir] – Hə, sən başa salmalısən.

[ken, qam ani omer ze] – Bəli, mən də bunu deyirəm.

Sual cümlələri

Sual cümlələri iki qrupa bölünür. ümumi sual cümləsi və xüsusi sual cümləsi. Ümumi sual cümlələri müasir ibri dilində yalnız intonasiya vasitəsilə ifadə olunur. Məsələn:

אתה לומד עברית.

אתה לומד עברית?

Klassik ibri dilində ümumi sual cümlələrinin əvvəlində האם – haim- sual ədatı işlədilir və bu zaman cümlədə söz sırasında hər hansı bir dəyişiklik baş vermir. Bu ədat azərbaycan dilində məgər ədatı və ya mı, mi, mu, mü sonluqları şəklində tərcümə olunur . Məsələn:

אתה הולך הביתה?

האם אתה הולך הביתה?

Sən evə gedəcəksən? və ya Sən evə gedəcəksənmi? və ya Məgər sən evə gedəcəksən? Ты домой пойдешь? Пойдешь ли ты домой?

Xüsusi sual cümlələri sual əvəzlilikləri vasitəsilə yaranır. Sual əvəzlilikləri həmişə cümlənin əvvəlində işlədilir və konkret hər hansı bir cümlə üzvünə aid olur.

מי - mi - kim

מה - ma – nə

מתי – matay – nə vaxt

איפה – eyfo - harada

מאין – meayin - haradan

למה – lama – niyə, nə üçün

כמה – kama – neçə, nə qədər

עם מי – im mi – kiminlə

לאן – lean - haraya

של מי – şel mi - kimin

מדוע – madua – nəyə görə

על מה – al ma – nə haqda

Tapşırıq. Cümlənin bütün üzvlərinə sual ver.

גדי לומד עכשיו אנגלית עם דינה באקדמיה כי הוא רוצה לעבוד במשרד.

Qadi ofisdə işləmək istədiyi üçün indi Dina ilə akademiya ingilis dili öyrənir.

